

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРОЕКТ “УКРАЇНА: ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА”

**Андрій Бурій
Михайло Васюта
Руслан Таратула**

МОНІТОРИНГ ДОСТУПНОСТІ СУДУ

Рапорт з моніторингу

**Регіональний громадський фонд
«Право і Демократія»
Львів 2007р.**

Це видання здійснене за підтримки американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРОЕКТ “УКРАЇНА: ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА”

Над рапортом працювали:

Ідея та концепція - Андрій Бурий
Правове забезпечення – Руслан Таратула
Соціологія – Михайло Васюта
Переклад – Богдан Солтис

Даний рапорт є одним з серії рапортів Регіонального громадського фонду «Право і Демократія» по проведених моніторингах діяльності судової системи України. У рапорті наведені результати моніторингу доступності суду в Україні, проведеного в місті Львові у рамках реалізації проекту «Моніторинг доступності суду», який здійснювався Регіональним громадським фондом «Право і Демократія», за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку USAID. Такий моніторинговий проект був одним з складової частини моніторингових проектів, які відбувались по різних регіонах України, і підтримувались проектом USAID «Україна: Верховенство права». У рапорті наводяться нормативно - правові акти, котрі містять основні засади роботи судів, соціологічний та правовий аналіз опитування суддів та результати проведення спостережень за роботою судів, аналіз перешкод які виникають у громадян при доступі до суду та пропозиції для їх подолання.

Рапорт розраховано на суддів та працівників суду, представників виконавчої та законодавчої гілки влади, органів місцевого самоврядування, юристів, адвокатів, правозахисних організації, та усіх небайдужих осіб до проблем прав людини та судової гілки влади в Україні.

Будемо вдячні за Ваші відгуки та пропозиції , котрі просимо надсилати за адресою:

79000, Львів, Україна
проїзд Крива Липа, 6 (3-й поверх)
або 79000 А/С №125
Тел/Факс: 38(0322)971932
www.fond.lviv.ua
E-mail: lawdemo@nw.lviv.net

Регіональний громадський фонд «Право і Демократія»

«Моніторинг доступності суду» Короткий опис проекту.

Проект «Моніторинг доступності суду» спрямовано на дослідження та виявлення проблем, які виникають у судовій системі України при здійсненні правосуддя. Недоліки роботи, які існують у системі українського правосуддя під час перебігу судової реформи, неодноразово стають темою обговорення в Європейських інституціях, а швидке їх усунення є однією з обов'язкових вимог перед Україною з боку Європейського союзу та інших міжнародних організацій. Держава з кожним роком вдосконалює діяльність судів та суддів, однак на нашу думку не завжди така діяльність держави у сфері судової реформи є ефективною та надійною. На конференції, яка нещодавно відбувалась під керівництвом голови Верховного суду України Василя Онопенка, було відзначено основні проблеми, які виникають у судочинстві, а саме: надзвичайна завантаженість суддів, неналежне фінансування судової системи з боку держави, проблема підбору фахових кадрів, особливо було відзначено недосконалість законодавчої бази. Усі ці проблеми призводять до того, що в судах існує судова тяганина, яка іноді триває роками, порушуються вимоги вітчизняного законодавства та Європейської конвенції по правам людини. Скарги громадян України на затягування розгляду справ судами та виконання судових рішень, найчастіше стають предметом розгляду справ Європейським судом по правам людини.

На думку правових експертів фонду «Право і Демократія», існує потреба у проведенні широкомасштабного дослідження діяльності судової системи України, з метою виявлення основних проблем, що виникають у судочинстві, та розробки рекомендацій по їх усуненню.

Даний проект є пілотним етапом програми спрямованої на покращення функціонування судової системи України та її ефективного реформування.

А) Цілі та завдання проекту.

Загальним завданням моніторингу є виявлення недоліків діяльності судової системи, зокрема, виявлення та уточнення перешкод для звернень громадян до суду, а також розробка пропозицій по їх вирішенню органами місцевого самоврядування, міністерствами та Верховною радою України.

Основними цілями проекту є:

- аналіз функціонування судової системи під час судової реформи;
- оцінка доступності суду.
- правова просвіта населення.

Безпосередніми цілями є:

- 1) виявлення перешкод які виникають при доступі громадян до суду в Україні, і особливо тих, котрі порушують права людини відповідно до європейських стандартів;
- 2) проведення аналізу та написання рапорту за результатами проведеного моніторингу;

- 3) розробка пропозицій та рекомендацій з метою усунення порушень законодавства при здійсненні правосуддя;
- 4) підняття рівня знань про судову систему та діяльність суду у студентів-правників;
- 5) одержані результати від реалізації проекту будуть поширені серед суддів, правозахисних організацій України, адвокатів, народних депутатів України, громадян тощо.

Б) Предметом громадського моніторингу судів є:

- 1) виявлення перешкод які виникають при доступі громадян до суду в Україні, і особливо тих, котрі порушують права людини відповідно до європейських стандартів;
- 2) проведення аналізу результатів проведення судової реформи в Україні, а саме:
 - а) оцінки забезпечення роботи судів та суддів (працівників суду) і її відповідність міжнародним стандартам, зокрема оцінка матеріально-технічного та організаційного забезпечення;
 - б) оцінка якості роботи суддів та працівників суду;
 - в) пропозиції змін організації роботи судів, умов праці суддів і працівників суду, правових актів.
 - г) оцінка фізичної доступності суду для громадян;
 - д) оцінка фінансової доступності громадян до суду.
- 3) розробка пропозицій та рекомендацій з метою усунення порушень законодавства при здійсненні правосуддя;
- 4) одержані результати від реалізації проекту будуть поширені серед суддів, правозахисних організацій України, адвокатів, народних депутатів України.

В) Діяльності за проектом

Впродовж реалізації проекту було здійснено наступні дії:

- 1) Розроблено інструментарій для проведення дослідження та участь у тренінгу для представників організації, які здійснювали моніторинг у судах;
- 2) проведено набір студентів-правників волонтерів, які здійснювали візити на судові засідання та виконувати обов'язки покладені на них у ході реалізації проекту.
- 3) Проведено моніторинг шляхом анкетування у місцевих районних судах міста Львова та апеляційному суді Львівської області .
- 4) проведено аналіз результатів проведення судової реформи в Україні, а саме:
 - а) оцінка забезпечення роботи судів та суддів (працівників суду) і її відповідність міжнародним стандартам, зокрема оцінка матеріально-технічного та організаційного забезпечення;
 - б) оцінка якості роботи суддів та працівників суду;
 - в) пропозиції змін організації роботи судів, умов праці суддів і працівників суду, правових актів.
 - г) оцінка фізичної доступності суду для громадян;

д) оцінка фінансової доступності громадян до суду.

5) Організовано та здійснено три серії візитів на судові засідання, мобільних груп студентів – правників Львівських ВУЗів.

6) Видано та розповсюджено рапорт в якому розміщені результати проведеного моніторингу.

7) Проведено семінар для представників правозахисних організацій, суддів, адвокатів, зацікавлених громадян, на якому обговорено результати дослідження та вироблено пропозиції до органів влади з метою покращення ефективності діяльності судів та суддів в Україні.

9) проведено інформаційну кампанію через місцеві засоби масової інформації про діяльність судів та оприлюднення результатів проведеного моніторингу.

Г) Географія проекту.

Україна, м. Львів

Д) Вигодонабувачі

1) суди, судді та працівники суду;

2) представники неурядових правозахисних організацій;

3) адвокати;

4) громадяни, які звертаються до суду за захистом своїх прав;

5) студенти-правники;

Очукувані результати від проекту.

Успішна реалізація проекту дозволить провести оцінку ефективності проведення судової реформи в Україні, з'ясувати забезпечення роботи суддів та працівників судів, і його відповідність міжнародним стандартам, оцінити фізичну та фінансову доступність до суду громадян, звернути увагу на недоліки які є в законодавстві, дозволить розробити рекомендації для покращення діяльності судів та здійснення правосуддя шляхом залучення правозахисних громадських організацій та представників органів виконавчої влади, парламентарів, суддів тощо. Успішна реалізація проекту дозволить розробити концепцію по утвердженню правосуддя як сильної, незалежної і рівноправної третьої гілки влади.

Буде проведено інформаційну кампанію у регіональних та всеукраїнських ЗМІ, по висвітленню найактуальніших проблемах які існують в судовій системі України, та шляхи їх вирішення. Успішний результат реалізації проекту дозволить правозахисним організаціям України об'єднати свої зусилля з метою розроблення ефективних пропозицій реформування судової системи України, та приведення її у відповідність міжнародним стандартам правосуддя.

Доступність правосуддя – теоретичні та історико-правові аспекти

Конституції України 1996 р. у статті 3 задекларувала пріоритет у діяльності держави, яким є права і свободи людини та гарантії їх здійснення. Обов'язок утвердження та забезпечення цих прав і свобод Конституція покладає на державу. Таким чином Основний Закон правовою мовою закріпив ліберальну концепцію “суспільного договору” за яким метою державного правління є збереження і захист природних і невідчужуваних прав людини. Самозахист також є природним правом людини але за деякими винятками держава заради правового миру перебрала з рук людини захист свого права. Щоб компенсувати цю втрату самозахисту кожен повинен покладатися на це, що державні інституції сприятимуть у захисті його права.

Генеральною конституційною гарантією захисту прав і свобод людини є право на судовий захист, що містить правоможність звернення індивіда до суду з вимогою припинити порушення його права, усунути перешкоди для їх реалізації та компенсувати збитки. Це право закріплене у частині першій статті 55 Конституції України: "Права і свободи людини і громадянина захищаються судом." Конституційний Суд України у мотивувальній частині рішення у справі за зверненнями жителів міста Жовті Води від 25 грудня 1997 року підтвердив, що у цій частині статті Конституції закріплено право на судовий захист як одна із найважливіших гарантій здійснення як конституційних, так і інших прав і свобод людини і громадянина і вирішив, що частину першу статті 55 Конституції треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Частина друга статті 55 Конституції: "Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб співвідноситься із загальною нормою, що закріплює право на судовий захист, як особливе із загальним, створюючи додаткові гарантії захисту прав людини від неправозгідних дій органів публічної влади під час здійснення ними управлінських функцій.

Право – гарантія це право, використовуючи яке особа захищає інші свої права і свободи. А оскільки це суб'єктивне право, то воно також повинне мати гарантії свого здійснення. Німецький теоретик права Р. Циппеліус підкреслює, що як “гарантоване право” можна позначити всі норми поведінки, які можуть бути впроваджені в життя через організовані примусові дії держави. Проте можливості застосування примусу до органів державної влади – судів у особи обмежені, тому право на судовий захист повинно забезпечуватися позитивною діяльністю з боку держави з метою створення режиму якнайбільшого сприяння його використання особою. Ще на початку ХХ століття німецький вчений Г.Еллінек дав класичну класифікацію основних прав людини. Беручи за критерій відношення особи до держави Еллінек виділив у окрему групу права особи на позитивні послуги з боку держави. Найбільш важливим правом цієї категорії, було право на правову охорону з боку держави: “Кожен громадянин має право вимагати від держави, щоб його законні інтереси охоронялися державою. На цій основі стоїть все

процесуальне право, що надає кожному громадянину суб'єктивне право призвати до себе на допомогу суд і заставити його дати рішення по цій справі, у якій він вважає своє право порушеним; добившись від суду сприятливого для себе рішення, він має потім право звернутися до адміністративної влади для поновлення свого права. Вплив концепції Г.Еллінека і дотепер відсутній у сучасному державному праві Німеччини, де при вирішенні питань ефективного здійснення основних прав беруть до уваги дієвість захисту прав суддями. Тобто права спрямовані на захист інших прав і свобод складають основу для всієї сукупності державних дій, що слугують індивідуальним інтересам.

Право на захист містить матеріально-правову та процесуально-правову складові. Так Н.М.Колосова досліджуючи право на судовий захист у конституціях країн СНД стверджує: "Право громадян на судовий захист їх прав і свобод як конституційний принцип правового регулювання конкретизується у низці норм Конституції, які можуть бути згруповані по двох основних напрямках. По-перше, право на поновлення порушених прав, право на відшкодування збитків слід розглядати як матеріальний аспект конкретного права громадян на судовий захист. По-друге, процесуальний аспект конкретного права громадян на судовий захист виражається у праві громадян на звернення в судові органи (право на позов, право на скаргу в суди загальної юрисдикції, право на індивідуальну або колективну скаргу в Конституційний суд). Український вчений цивіліст Є.Г.Пушкар у своєму дослідженні права на звернення до суду за судовим захистом також прийшов до висновку, що поняття права на судовий захист є єдиним поняттям, яке включає зміст двох правоможностей: права на звернення до суду та права на задоволення матеріально-правової вимоги заінтересованої особи.

Власне процесуально-правова складова права на судовий захист потребує гарантій з тим, щоб це право стало реальним і особа отримала доступ до правосуддя. З позиції як найширшого підходу до окреслення кола суспільних чинників, які в тій чи іншій мірі спрямовані на забезпечення даного права, система таких гарантій повинна включати передумови економічного, організаційного та правового характеру і може бути визначена як взаємопов'язана сукупність умов, засобів й методів, які забезпечують фактичну реалізацію людського права на судовий захист.

Активне вивчення проблеми доступності правосуддя розпочалося в межах всесвітнього руху «Доступ до правосуддя», який виник у Європі у 60-х рр. ХХ ст. з метою зробити судовий захист прав найбільш ефективним. Вона послідовно розглядалася вченими-процесуалістами у трьох основних напрямках, які за визначенням засновників руху М.Каппеллетті та Б.Гарта отримали назву «хвилі».

«Перша хвиля» була націлена головним чином на полегшення доступу до правових інститутів представників соціально незахищених, бідних верств населення. «Друга хвиля» пов'язувалася з проблемами представництва групових та колективних (розкиданих) інтересів. «Третя хвиля» реформи та наукових досліджень була продовженням перших двох «хвиль» і її можна розглядати як реакцію на певне розчарування, викликане повільним вирішенням проблеми розширення можливостей «доступу до права»[6]. Це змусило реформаторів звернути увагу на процедури, які повинні полегшати розгляд певних категорій справ у судах, у тому числі розробку альтернативних інститутів, які можуть

виступати замісниками судової системи. Ця остання «хвиля» отримала назву новий «підхід доступу до правосуддя».

Таким чином, в межах руху «Доступ до правосуддя» недоступність правосуддя пов'язувалися, по-перше, з перешкодами матеріального характеру, які не дають можливість бідним верствам населення звернутися за захистом своїх прав до суду (високі судові витрати, неможливість звернення за допомогою до адвоката тощо). По-друге, з відсутністю спеціальних процедур, які б давали можливість ефективно захищати права та інтереси не окремої особи, а певної групи, колективу. По-третє, зі складністю, дорожнечою судочинства та дуже повільним розглядом справ у судах, необхідністю введення спеціальних альтернативних процедур для вирішення певних категорій справ. Так, наприклад, у той час, коли проводилися дослідження, середня тривалість провадження в італійських трибуналах складала 944 дні, у французьких — 1,9 років, у бельгійських судах першої інстанції — 2,33 років.

Право на справедливий судовий розгляд в конституційно-правовій доктрині багатьох країн вбирає в себе і право на доступ до органів правосуддя. Як було відзначено англійським судом у справі *R. v. Secretary of State for the Home Department ex p. Leech* [1994] право кожного громадянина на необмежений доступ до судів є принципом нашого права. У справі *Raymond v. Honey* [1983] лорд Уїлберфорс визначив його як “основне право”, яке навіть за умов неписаної конституції повинно мати силу конституційного права. При цьому слід розрізняти право на доступ до судів та право на правовий захист прав та інтересів. Якщо перше стосується фактичного доступу до установ судової системи, включаючи фінансові перешкоди у вигляді надмірного судового мита та судових витрат, апеляцію та строки позовної давності, то друге – питання імунітетів та предметної юрисдикції судів.

Європейський Суд з прав людини вирішуючи справи щодо права кожного на справедливий суд (ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) виділив доступ до правосуддя, як елемент права на суд, надавши цій проблемі універсального значення у просторовому та правовому вимірі. Загалом право на суд у доктрині Європейського суду складається з трьох елементів:

- 1) “суд”, який встановлений відповідно до закону і відповідає вимогам незалежності та неупередженості;
- 2) такий суд повинен мати **достатньо широку компетенцію** для вирішення всіх аспектів спору чи обвинувачення, до яких застосовується стаття 6;
- 3) особа повинна мати **доступ** до такого суду.

Цей третій елемент права на суд означає, що особа повинна мати можливість подати справу на розгляд, а суд повинен розглянути її без зайвих та неналежних правових чи практичних перешкод. Таке право покладає на державу як негативний обов'язок, - тобто утриматися від створення неналежних процесуальних перешкод для доступу до суду, - так і позитивний, тобто забезпечити практичний та ефективний доступ до суду.

У статті 3 Закону України “Про судоустрій України” від 07.02.2002 р. зазначено, що судова система забезпечує **доступність правосуддя** для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією України та законами. У даному

випадку законодавець виділив лише один аспект гарантування доступу до суду – організаційний, що безумовно є лише однією складовою сукупності комплексних взаємопов'язаних умов для здійснення права людини на судовий захист.

Харківський науковець Н.Сакара, який займається вивченням проблема доступності правосуддя у цивільних справах вважає, що з позиції більш широкого підходу до доступності, вона забезпечується певними організаційними, правовими та економічними умовами.

До організаційних умов, що забезпечують доступність правосуддя, відносяться: територіальне наближення суду до населення; інформованість громадськості про місце знаходження та компетенцію суду, а також про порядок звернення до суду або ж захисту своїх інтересів у судовому розгляді; наявність достатньої кількості суддів, для яких створені належні робочі умови; застосування науково-обґрунтованих нормативів навантаження суддів; раціонально організовану роботу апарату суду; належне забезпечення судів оргтехнікою та всім необхідним для успішного здійснення правосуддя.

До правових умов доступності правосуддя можна віднести: незалежність та безсторонність суддів, яка забезпечується додержанням принципів здійснення правосуддя тільки судом і на засадах рівності громадян перед законом і судом; незалежності суддів і підкорення їх тільки законові; обмеження юрисдикції суду лише з правомірною метою, не порушуючи сутність самого права, для зменшення кількості завдань, що не відносяться до здійснення правосуддя; справедливий судовий розгляд, що включає належну судову процедуру, додержання принципів гласності, диспозитивності, змагальності, процесуальної рівноправності сторін; зрозумілий і простий порядок судового розгляду; розумність строку судового розгляду; можливість вільного оскарження незаконних або необґрунтованих судових рішень; здійсненність рішень, ухвал і постанов суду або судді, що набрали законної сили; існування особливих судових процедур і установ для розгляду окремих категорій справ; існування альтернативних способів вирішення цивільних справ з подальшим контролем за правильністю прийнятих рішень з боку судових установ.

Економічні умови доступності правосуддя включають розумні судові витрати і створення процесуального механізму для надання відстрочки, розстрочки чи часткового або повного звільнення від сплати судових витрат; надання кваліфікованої юридичної допомоги на пільгових умовах незаможним особам; існування системи контролю за розміром гонорарів адвокатів і експертів.

На його думку, доступність правосуддя — це певний стандарт, який відбиває вимоги справедливого та ефективного судового захисту, що конкретизуються в необмеженій судовій юрисдикції, належних судових процедурах, розумних строках, і безперешкодного звернення будь-якої заінтересованої особи до суду.

В цілому погоджуючись з даним визначенням все ж таки вважаємо за доцільне уточнити зміст правової категорії “доступності до правосуддя” окресливши його як **сукупність економічних, організаційних та правових умов, що забезпечують фактичну реалізацію права людини на судовий захист.** Власне з метою дослідження цих умов і було проведене опитування суддів у рамках вищеназваного проекту.

**РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ СУДДІВ
ПРОВЕДЕНОГО У ХОДІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОЕКТУ:
«МОНІТОРИНГ ДОСТУПНОСТІ СУДУ»**

Методологія дослідження. Відповідно до реалізації проекту «Моніторинг доступності суду» Регіональний Громадський Фонд «Право та Демократія», за сприяння Агенції США з міжнародного розвитку (USAID), провів опитування суддів для визначення оцінки доступності суду в Україні та визначення основних факторів які впливають на доступність суду для громадян на прикладі міста Львова.

Дослідження проводилося у шістьох місцевих районних судах міста Львова та в апеляційному суді Львівської області.

Час проведення соціологічного дослідження: **01.05.07 - 20.05.07.**

Усього вдалося опитати 34 респонденти. В опитуванні брали участь судді місцевих судів та судді апеляційного суду.

Дослідження проводилося методом визначення вибіркової сукупності, генеральною сукупністю дослідження є судді місцевих судів та судді апеляційного суду, вибіркова сукупність відображає генеральну сукупність.

Для роботи залучалися 20 інтерв'юерів які пройшли базову підготовку і володіли навиками проведення опитувань, в тому числі стандартизованого інтерв'ю. Із особливостями цього дослідження інтерв'юери були ознайомлені під час спеціально проведеного тренінгу. Вони також отримали "Інструкцію інтерв'юеру", яка містить детальний опис процедур та правил проведення опитування.

Дослідження проводилось методом опитування, респонденти мали право опитувати будь-якого суддю, що постійно працює на посаді судді. В одному судді інтерв'юери мали право опитати до десяти суддів. Інтерв'юери не мали права опитувати: суддів інших країн, а також знайомих суддів, що завітали до господарів кабінету судді.

Для збору інформації застосовувалось стандартизоване інтерв'ю "обличчям до обличчя".

Усі дані, отримані в ході дослідження є конфіденційними і використовуються лише в узагальненому вигляді для відтворення в

узагальненому вигляді картини системи доступності суду на даному етапі її існування.

Актуальність дослідження полягає у визначенні напрямку вектора розвитку судової системи у м.Львові, визначення пріоритетів у цьому розвитку, а також вивчення та систематизація найголовніших його перешкод.

Метою дослідження є з'ясування стану впровадження та застосування Європейських норм про право на доступ до суду.

Характеристика анкети. У анкеті поставлено тринадцять запитань та коментар судді до анкети, спільно вони обіймають три аркуша А4 формату.

Запитання анкети можна розділити на три тематичні групи: **організаційні, правові та економічні перешкоди доступності громадян до суду.**

До економічних умов відноситься одне запитання в анкеті № 9(Чи вважаєте Ви, що розмір судових витрат перешкоджає доступу громадян до суду?).

До організаційних умов відносяться запитання анкети №4(На Вашу думку, чи організація судової влади на сучасному етапі в Україні відповідає вимогам доступності суду?), №5(На Вашу думку, чи сприятиме збільшення кількості суддів забезпеченню доступності суду (у суді першої інстанції)?), №6(Чи вважаєте ви за потрібне ввести щомісячне навантаження на одного суддю місцевого суду?), №7(Як Ви вважаєте, чи існуюча організація роботи вашого суду(порядок прийому заяв, діловодство, інше) сприяє доступності громадян до вашого суду?), №8(На Вашу думку, чи залежить територіальна наближеність суду, відкритість інформації про порядок його роботи та процедури звернення до суду доступності суду?), № 10 (На Вашу думку, чи є реальною перешкодою доступності суду співпадіння годин роботи суду та години роботи більшості громадян?).

До правових умов відносяться запитання №1(На Вашу думку, чи існує реальна можливість доступності до суду у громадян в Україні?), №2(На Вашу думку, існує фактична можливість доступності до суду в Україні у іноземців?), №3(На Вашу думку, чи мають можливість громадяни реалізовувати своє право звернення до суду для захисту своїх прав і свобод без правової допомоги?), №12(Чи є перешкодою

(психологічного характеру) для громадян недодержання судами принципу розгляду справ в розумні строки?).

Важко віднести до однієї із вище перерахованих груп запитання № 13(Чи висвітлення інформації у ЗМІ про діяльність суду сприяє підвищенню рівня довіри громадян до суду?), тому ми його винесли окремо і відносимо його до окремої групи перешкод доступності до суду.

Крім запитань у анкеті суддям було запропоновано залишити свій власний коментар, на який ми теж отримали багато цікавих думок і відгуків

У коментарі до анкети судді висловили думки, що насамперед реформи треба починати з держави, оскільки там немає порядку, за відсутності чітко сформованої законодавчої бази більшість державних інституцій не можуть нормально працювати, у тому числі і суд, нічого нового не декларується, не робиться, держава не слідкує за дотриманням норм які сама встановила собі, більшість громадян має дуже низький рівень знань по юриспруденції, тому і не мають уявлення як себе захистити, тобто все залежить від людей наскільки вони будуть розумітись у законодавстві і зможуть самотійно оцінити ситуацію у котрій вони опинилися. Мала кількість кадрів судової системи, тобто не вистачає суддів, не у всіх судах є правильно організована робота(діловодство, зразки документів, недостатня відкритість суду, наближеність його до громадян).

Характеристика інструкції інтерв'юєрові №1(анкети для суддів).

Насамперед хочемо наголосити, що інструкція як метод донесення інформації до волонтерів котрі здійснюють опитування суддів, тобто виступають інтерв'юєрами визнано експертами проекту «Україна: верховенство права» найдосконалішим та найефективнішим способом комунікації між волонтерами та ОГС. До переваг інструкції належать не обтяження зайвою інформацією, компактність розмірів(один аркуш А4 формату, шрифт TIMES NEW ROMAN, розмір 12). У інструкції описано правила котрим слід керуватися під час проведення опитування. Інтерв'юєр заповнює анкету особисто, задаючи питання респондентові і позначаючи відповіді в анкеті, якщо ж респондент виявить бажання самотійно заповнити анкету, він повинен це зробити у присутності

інтерв'юера. Анкету необхідно оформлювати чітко та акуратно, утриматися від провокацій і діяти лише в межах, дозволених Законом. Питання, поставлені в анкетах, є продуманими, тому інтерв'юерам заборонялося їх перефразовувати. Також необхідно було зафіксувати всі зауваження, які виникли в останніх при проведенні інтерв'ю у суді оскільки нас цікавить також думка інтерв'юерів.

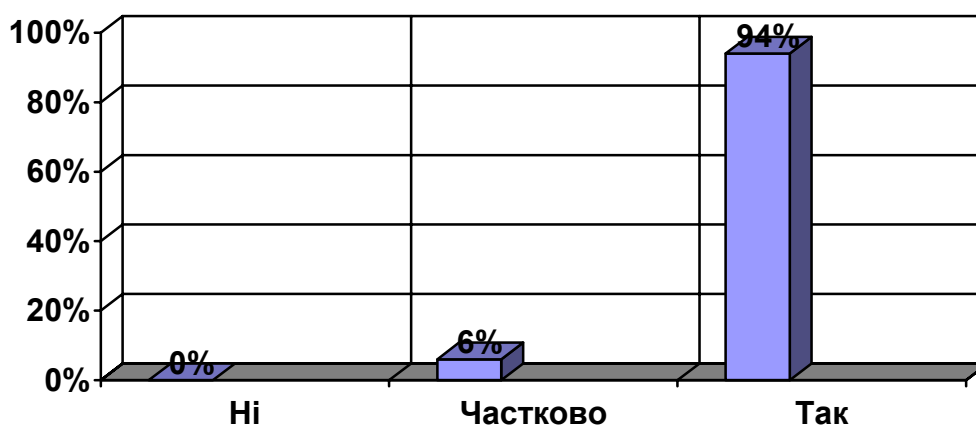
У додатку розміщено дві інструкції інтерв'юеру та анкета.

Незалежне опитування суддів, у різних районах міста Львова, дало цікаві та непередбачувані результати. Судді, незалежно один від одного, в один і той самий час, в однакових умовах давали дуже протилежні відповіді на однакові запитання.

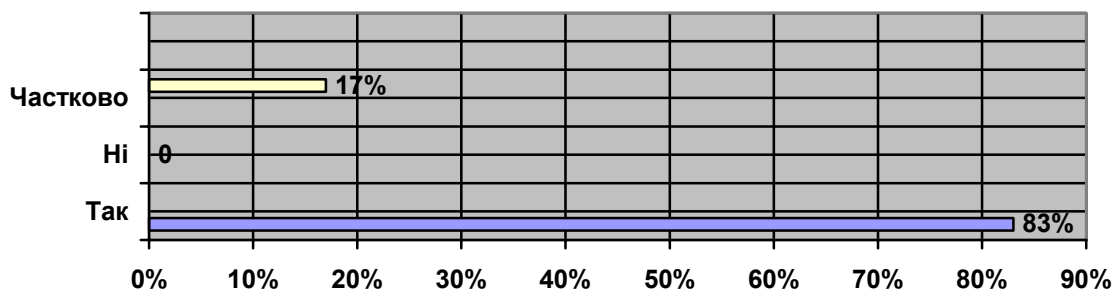
Результати опитування. Запитання у анкеті проставлені методом дедукції¹. Перших два запитання анкети стосувалися доступності до суду загалом, відповіді на них, судді Львова, незалежно один від одного, дали майже однакові відповіді, на запитання: «На Вашу думку, чи існує реальна можливість доступності до суду у громадян в Україні?» **94%** відповіли «ТАК», **0%** відповіли «НІ», **6%** вважають, що доступ до суду у громадян в Україні існує лише частково. На запитання: «На Вашу думку, існує фактична можливість доступності до суду в Україні у іноземців?» **83%** респондентів відповіли «ТАК», **0%** - «НІ», тобто жоден з опитаних суддів не вважає, що у іноземців немає доступу до суду в Україні, **17%** відповіли «ЧАСТКОВО».

¹ Дедукція — це метод пізнання, за допомогою якого на основі загального принципу логічним шляхом з одних положень як істинних з необхідністю виводиться нове істинне знання про окреме. За допомогою цього методу окреме пізнається на основі знання загальних закономірностей.

На Вашу думку, чи існує реальна можливість доступності до суду у громадян в Україні?

На Вашу думку, існує фактична можливість доступності до суду в Україні у іноземців?

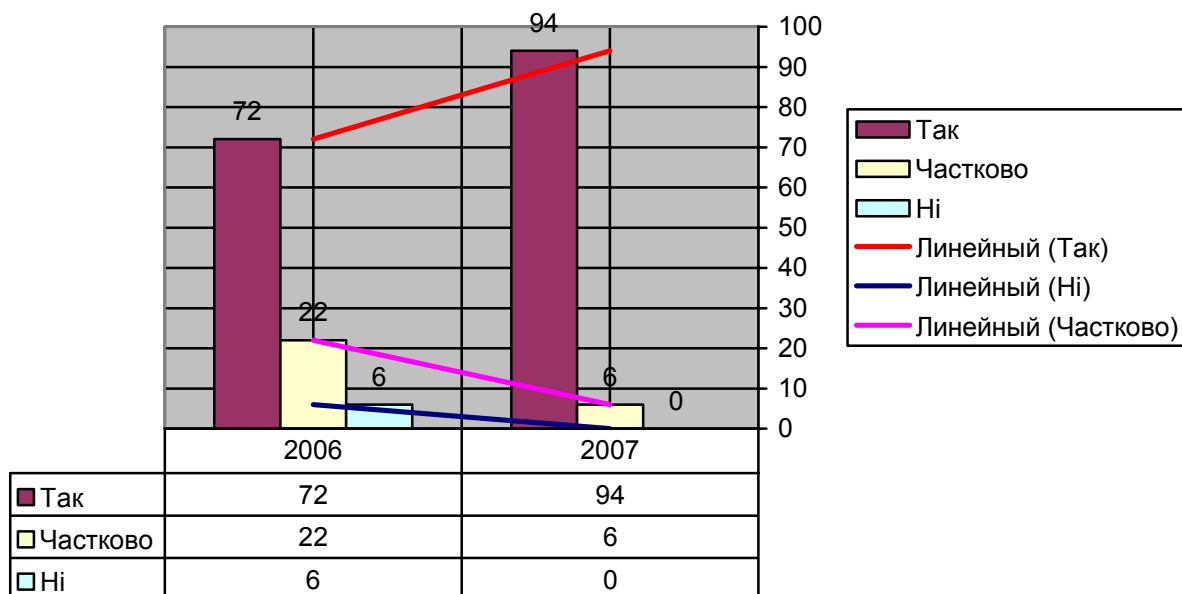

Тобто ми бачимо що абсолютна більшість респондентів відповіла що в Україні реально існує доступ до суду.

Далі у анкеті проставлені запитання у порядку котрий би повністю розкривав сутність попередніх двох запитань. Усі наступні запитання дають нам змогу викрити перешкоди, явні та приховані, котрі виникають у процесі доступності громадян до суду.

Варто відзначити, що у 2006 році фонд Право і Демократія теж проводив опитування судів, і теж перші два запитання були аналогічними, у порівняльній діаграмі можна прослідкувати темп динаміки:

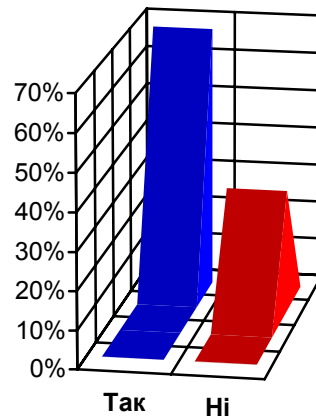
Порівняльна діаграма 2006-2007

Отже, ми бачимо, що у порівнянні з 2006 роком значно зріс відсоток відповідей «ТАК». І цей темп є дуже швидкий.

На запитання «На Вашу думку, чи мають можливість громадяни реалізовувати своє право звернення до суду для захисту своїх прав і свобод без правової допомоги?» **68%** респондентів відповіли «ТАК», **32%** респондентів відповіли «НІ».

На Вашу думку, чи мають можливість громадяни реалізовувати своє право звернення до суду для захисту своїх прав і свобод без правової допомоги?

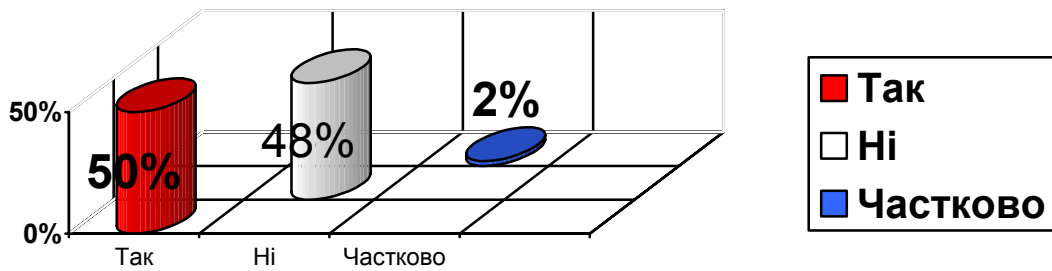

	Так	Ні		
■ Так	68%			
■ Ні		32%		

І пов'язано це із тим, що громадяни мають дуже низький рівень правової та юридичної освіти, наприклад якщо громадянин опиняється у складній ситуації – він просто не знає як діяти, і з іншої сторони це пов'язано із тим, що норми законодавства є досить складними і звичайний громадянин їх не може просто знати.

На запитання «На Вашу думку, чи організація судової влади на сучасному етапі в Україні відповідає вимогам доступності суду?» **50%** респондентів відповіли «ТАК», **48%** респондентів відповіли «НІ», **2%** респондентів вважають «ЧАСТКОВО». Це свідчить про те, що частина респондентів вважає, що все-таки організація судової влади на сучасному етапі в Україні лише частково відповідає вимогам доступності суду, тобто якщо порівнювати відповідь на перші два запитання та на запитання «На Вашу думку, чи організація судової влади на сучасному етапі в Україні відповідає вимогам доступності суду?», відповіді не співпадають, оскільки, абсолютна більшість вважає, що в Україні існує реальна можливість доступності до суду у громадян в Україні, а організація судової влади відповідає лише частково вимогам доступності суду.

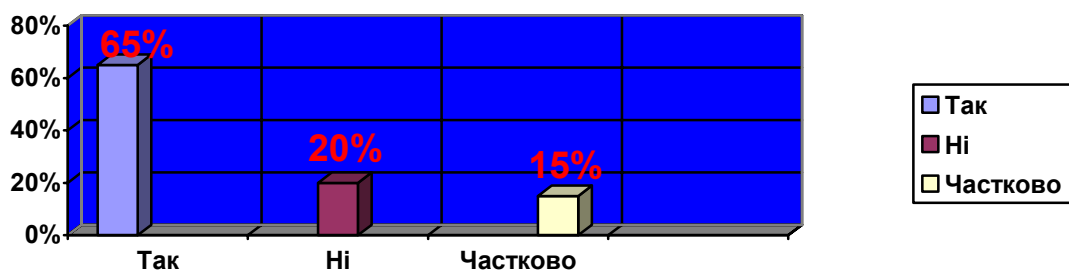
На Вашу думку, чи організація судової влади на сучасному етапі в Україні відповідає вимогам доступності суду?

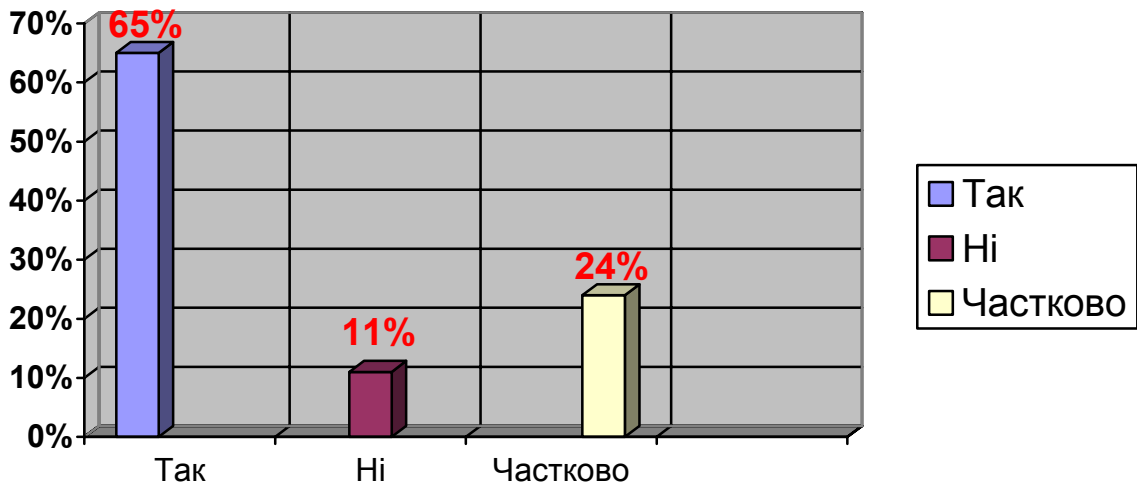
Результати цього запитання кардинально відрізняються від результатів першого запитання, тобто якщо по іншому поставити запитання (сформулювати його) котре стосується одного і того ж самого предмету то вже й відповідь є інша.

На запитання: «На Вашу думку, чи сприятиме збільшення кількості суддів забезпеченню доступності суду (у суді першої інстанції)?», **65%** респондентів відповіли «ТАК», **20%** - «НІ», **15%** - «ЧАСТКОВО». Отже, це свідчить про те, що однією із реальних перешкод доступності до суду в Україні є недостатньо велика кількість суддів, або ж наявна кількість суддів у судах першої інстанції повинна була б збільшитися. Оскільки опитування проводилося серед суддів, тобто респондентами були особи котрі найбільше відчують реальні проблеми, можна вважати, що дійсно збільшення кількості суддів позитивно сприяло б доступності громадськості до суду.

На Вашу думку, чи сприятиме збільшення кількості суддів забезпеченню доступності суду (у суді першої інстанції)?

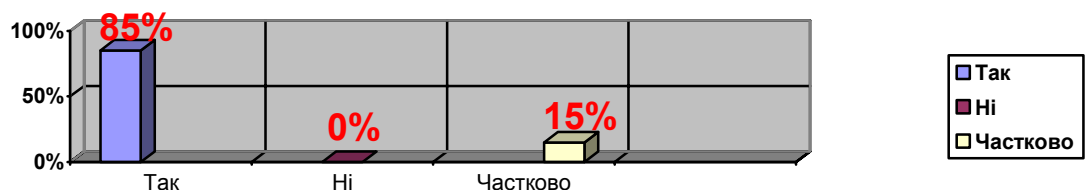
Чи вважаєте ви за потрібне ввести щомісячне навантаження на одного суддю місцевого суду?

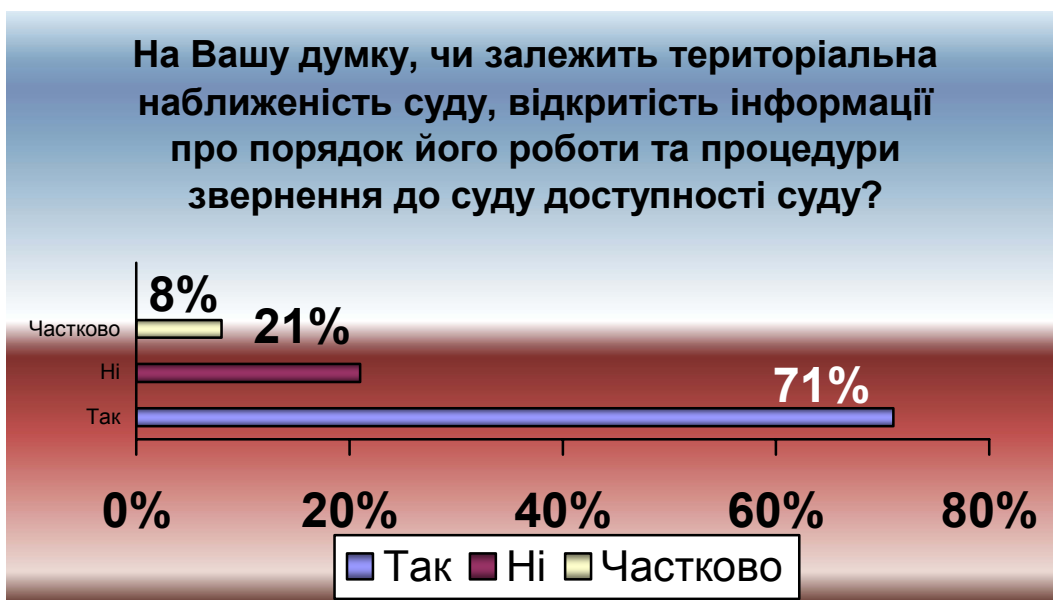
Наразі немає такої практики в Україні немає, але впровадження щомісячного навантаження значно сприяло б доступності громадян до суду.

Запитання «Як Ви вважаєте, чи існуюча організація роботи вашого суду(порядок прийому заяв, діловодство, інше) сприяє доступності громадян до вашого суду?» продовжує логічний ряд запитань по розкриттю перешкод котрі виникають при доступності суду. Отже, **15%** респондентів визначили організацію роботи свого суду, тобто порядок прийому заяв, ведення діловодства, таким що відповідає лише «ЧАСТКОВО» сприяє доступності громадян до суду, натомість аж **85%** респондентів визначили організацію роботи свого судів «ТАК»им що цілком відповідає принципам доступності і небуло жодного судді котрий би вважав, що його суд цілком не відповідає принципам доступності, тобто **0%** відповіли «НІ». Цей позитивний момент варто відзначити, а саме можна стверджувати, що у всіх судах створені умови для доступності громадян до суду.

Як Ви вважаєте, чи існуюча організація роботи вашого суду(порядок прийому заяв, діловодство, інше) сприяє доступності громадян до вашого суду?

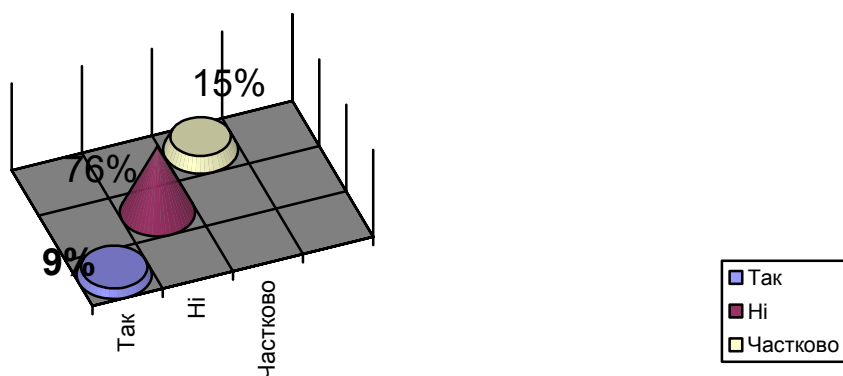

На запитання: «На Вашу думку, чи залежить територіальна наближеність суду, відкритість інформації про порядок його роботи та процедури звернення до суду доступності суду?» **71%** респондентів відповіли «ТАК», **21%** респондентів відповіли «НІ», **8%** респондентів відповіли «ЧАСТКОВО».

Розмір судових витрат можна вважати не дуже суттєвою перешкодою при бажанні громадян звернутися до суду, результати опитування:

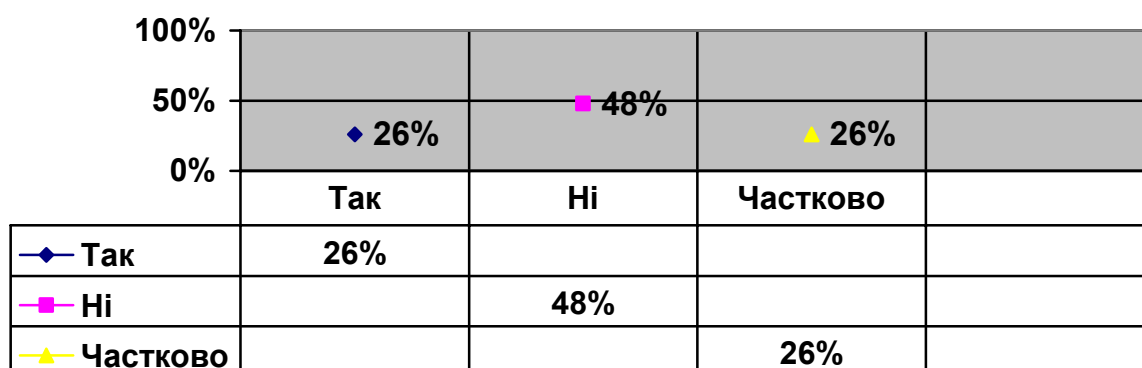
Чи вважаєте Ви, що розмір судових витрат перешкоджає доступу громадян до суду?

	Так	Ні	Частково
Так	9%		
Ні		76%	
Частково			15%

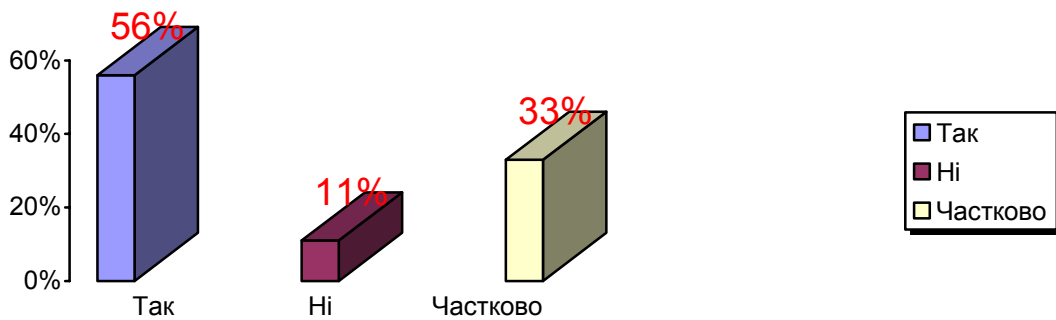
Питання «На Вашу думку, чи є реальною перешкодою доступності суду співпадіння годин роботи суду та години роботи більшості громадян?» було поставлене у анкеті у розрізі виявлення організаційних перешкод доступності до суду. Незважаючи на те, що у разі пред'явлення повістки про виклик до суду роботодавець зобов'язаний, згідно чинного законодавства, відпустити людину на судові засідання, **26%** опитаних респондентів відповіли «ТАК», на противагу ним **48%** респондентів ствердили що це не може бути перешкодою доступності до суду і **26%** стверджують що ця перешкода є «ЧАСТКОВОЮ». Отже, з сміливістю, стверджуємо, що спів падіння години роботи суду та години роботи більшості громадян все-таки є перешкодою для громадян.

На Вашу думку, чи є реальною перешкодою доступності суду співпадіння годин роботи суду та години роботи більшості громадян?

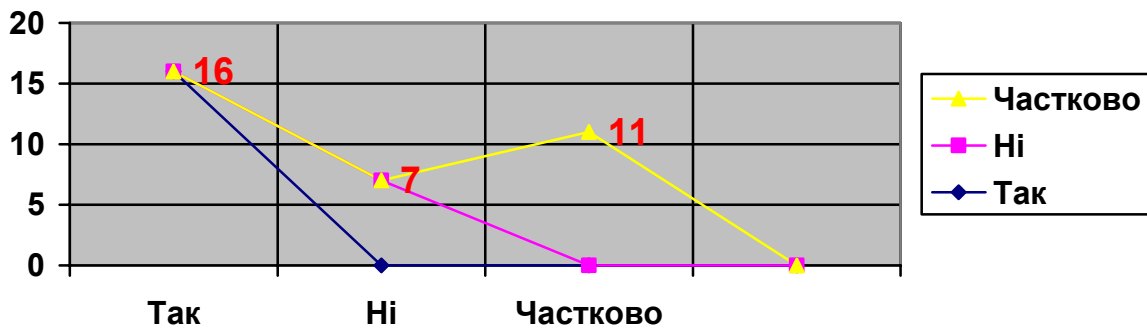

Питання «Чи вважаєте, Ви, що спеціалізація судів і фактична спеціалізація суддів позитивно впливає на забезпечення доступності суду?» дало можливість виявити проблему реально великого навантаження на одного суддю, що в свою чергу позначається на якості роботі суду, яка безпосередньо впливає на рівень доступності громадян до суду. **56%** респондентів відповіли «ТАК», **11%** відповіли «НІ», **33%** респондентів вважають «ЧАСТКОВО».

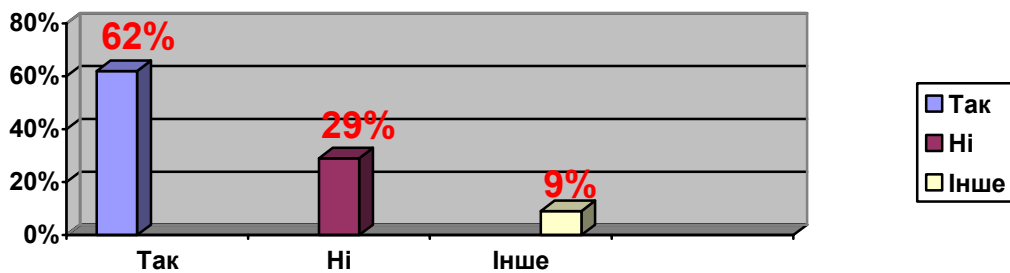
Чи вважаєте, Ви, що спеціалізація судів і фактична спеціалізація суддів позитивно впливає на забезпечення доступності суду?

Чи є перешкодою (психологічного характеру) для громадян недодержання судами принципу розгляду справ в розумні строки?

Чи висвітлення інформації у ЗМІ про діяльність суду сприяє підвищенню рівня довіри громадян до суду?

До інших варіантів відповідей належать :

1. необхідність висвітлювати таку інформацію об'єктивно
2. інформація про діяльність суду повинна бути неупередженою і не висвітлюватися лише у зв'язку з резонансними справами
3. дуже часто висвітлення є необ'єктивним, через що довіра громадян до суду знижується і є низького рівня.

У коментарі до анкети судді висловили думки, що насамперед реформи треба починати з держави, оскільки там немає порядку, за відсутності чітко сформованої законодавчої бази більшість державних інституцій не можуть нормально працювати, у тому числі і суд, нічого нового не декларується, не робиться, держава не слідкує за дотриманням норм які сама встановила собі, більшість громадян має дуже низький рівень знань по юриспруденції, тому і не мають уявлення як себе захистити, тобто все залежить від людей наскільки вони будуть розумітись у законодавстві і зможуть самотійно оцінити ситуацію у котрій вони опинилися. Мала кількість кадрів судової системи, тобто не вистачає суддів, не у всіх судах є правильно організована робота(діловодство, зразки документів, недостатня відкритість суду, наближеність його до громадян).

Отже в ході опитування ми отримали відповіді на запитання лише однієї групи в суспільстві, тобто суддів, але для повного відтворення цілісної картини системи судоустрою, на даному етапі її існування, необхідно ще опитати громадян(тих хто звертався до суду, так і ті, хто не звертався до суду) і науковців, оскільки думка останніх нам теж є важливою і цікавою.

Дане дослідження є першим ґрунтовним дослідження доступності суду, запитання у анкеті були сформовані дуже загальні, поза анкетною залишилися ще

сотні запитань, оскільки анкета просто не може містити таку велику кількість запитань.

І на останок, відповіді у анкеті дали нам більше запитань чим самим відповідей.

Нашою організацією були розроблені **картки спостереження**.

Результати спостереження подаємо в узагальненому вигляді.

№	ЗАПИТАННЯ	1. Так	2. Ні
1.	Чи є при вході в приміщення табличка із зазначенням назви установи?	100%	0%
2.	Чи є при вході в приміщення зазначена адреса установи?	86%	14%
3.	Чи є охорона при вході до суду?	71%	29%
4.	Чи вимагається посвідчення особи для входу до суду?	28%	72%

Чи наявна інформація у приміщення суду про:

№	ЗАПИТАННЯ	1. Так	2. Ні
---	-----------	--------	-------

2.	режим роботи суду	100%	0%
3.	переліку справ призначених для розгляду	100%	0%
4.	зал засідання по кожній справі	57%	43
5.	час розгляду справи	100%	0%
6.	прізвище судді котрий розглядатиме справу	100%	0%
7.	час розгляду справи	100%	0%

Чи наявна інформація у приміщення суду про розташування служб:

№	ЗАПИТАННЯ	1. Так	2. Ні
1.	поверх	86%	14%
2.	кабінет	72%	28%
3.	години	58%	42%
4.	таблички на дверях	86%	14%

Методична інформація:

№	ЗАПИТАННЯ	1. Так	2. Ні
1.	зразки заяв	28%	72%
2.	перелік документів для заяви	42%	58
3.	банківські реквізити по сплаті державного мита	100%	0%
4.	банківські реквізити по сплаті мита за інформаційні послуги	100%	0%

Умови отримання інформації:

Розміщення стендів:

№	ЗАПИТАННЯ	1. Так	2. Ні
1.	Зручне з достатнім освітленням, зручне з недостатнім освітленням, незручне	78%	22%

Кількість залів засідань в приміщенні суду від 3 до 7.

II. Перед залом засідань

№	Наявність перед залом:	1. Так	2. Ні
1.	Черги	У більшості випадків	У більшості випадків
2.	Стільців	У більшості випадків	У більшості випадків
3.	Охорони	50%	50%

№		1. Так	2. Ні
1.	Чи перешкоджає охорона зайти в зал:	У меншості випадків	У більшості випадків
	Якщо так то чому:		

1.	з об'єктивних причин	100%	0%
2.	без об'єктивних причин	0%	0%

9. Чи вимагається щось для того, щоб зайти в зал суду, що саме?

На дане запитання ми отримали наступні відповіді:

- 1.ухвала суду,
- 2.дозвіл головуючого по справі,
- 3.документ що посвідчує особу,
- 4.дозвіл судді,
- 5.дозвіл голови суду.

ОДНОМІРНИЙ РОЗПОДІЛ РЕЗУЛЬТАТІВ

№	Запитання	Частота	% до відповідей
1.	На Вашу думку, чи існує реальна можливість доступності до суду у громадян в Україні?	34	100%
	Так	32	94%
	Ні	0	0%
	Частково	2	6%
2.	На Вашу думку, існує фактична можливість доступності до суду в Україні у іноземців?	34	100%

	Так	28	83%
	Ні	0	0%
	Частково	6	17%
3.	На Вашу думку, чи мають можливість громадяни реалізувати своє право звернення до суду для захисту своїх прав і свобод без правової допомоги?	34	100%
	Так	23	68%
	Ні	11	32%
4.	На Вашу думку, чи організація судової влади на сучасному етапі в Україні відповідає вимогам доступності суду?	34	100%
	Так	17	50%
	Ні	1	2%
	Частково	16	48%
5.	На Вашу думку, чи сприятиме збільшення кількості суддів забезпеченню доступності суду (у суді першої інстанції)?	34	100%
	Так	22	65%
	Ні	7	20%

	Частково	5	15%
6.	Чи вважаєте ви за потрібне ввести щомісячне навантаження на одного суддю місцевого суду?	34	100%
	Так	22	65%
	Ні	4	11%
	Частково	8	24%
7.	Як Ви вважаєте, чи існуюча організація роботи вашого суду(порядок прийому заяв, діловодство, інше) сприяє доступності громадян до вашого суду?	34	100
	Так	29	85%
	Ні	0	0%
	Частково	5	15%
8.	На Вашу думку, чи залежить територіальна наближеність суду, відкритість інформації про порядок його роботи та процедури звернення до суду доступності суду?	34	100%
	Так	24	71%
	Ні	7	21%

	Частково	3	8%
9.	Чи вважаєте Ви, що розмір судових витрат перешкоджає доступу громадян до суду?	34	100%
	Так	3	9%
	Ні	26	76%
	Частково	5	15%
10.	На Вашу думку, чи є реальною перешкодою доступності суду співпадіння годин роботи суду та години роботи більшості громадян?	34	100%
	Так	9	26%
	Ні	16	48%
	Частково	9	26%
11.	Чи вважаєте, Ви, що спеціалізація судів і фактична спеціалізація суддів позитивно впливає на забезпечення доступності суду?	34	100%
	Так	19	56%
	Ні	4	11%
	Частково	11	33%
12.	Чи є перешкодою	34	100%

	(психологічного характеру) для громадян недодержання судами принципу розгляду справ в розумні строки?		
	Так	16	47%
	Ні	7	21%
	Частково	11	32%
13.	Чи висвітлення інформації у ЗМІ про діяльність суду сприяє підвищенню рівня довіри громадян до суду?	34	100%
	Так	21	62%
	Ні	10	29%
	Інше	3	9%

ПРАВОВИЙ КОМЕНТАР ДО РЕЗУЛЬТАТІВ ОПИТУВАННЯ

1. На перше запитання: “Чи існує реальна можливість доступу до суду у громадян України?” більше 90 % опитуваних суддів відповіли ствердно, очевидно виходячи з того, що судова система України в цілому виконує свою функція правосуддя, з кожним роком розглядаючи все більшу кількість справ. Так за даними судової статистики у 2006 р. суди загальної юрисдикції по першій інстанції розглянули 7,4 млн. справ та матеріалів (що у 2,4 рази більше ніж у 2001 р.), зокрема цивільних справ та матеріалів – 1 млн. 500 тис., кримінальних – 529 тис., господарських (без адміністративних) – 218,4 тис., адміністративних – 229,2 тис., справ про адміністративні правопорушення – 4 млн. 928 тис.

2. Близько 80% суддів також переконані у доступності правосуддя для іноземців. Перш за все необхідно зауважити, що офіційної статистики щодо кількості звернень іноземців до суду немає. Можна припустити, що іноземці наважуються звертатися до суду лише у випадках грубого порушення їхніх прав чи законних інтересів. Це зокрема, можуть бути позови про захист сімейних, майнових прав, оскарження дій органів міграційної служби щодо надання статусу біженця тощо. У іноземців виникає більше перешкод у доступі до суду ніж у громадян України – це перешкоди правового, мовного чи психологічного характеру. Виходячи з цього, їм необхідно користуватися правовою допомогою для підготовки позовної заяви та участі у судових засіданнях. Крім того, у випадку не володіння державною чи російською мовою іноземці повинні залучати до участі у справі перекладача. Згідно із статтями 55 ЦПК України та 68 КАС України саме заінтересована особа повинна клопотати перед судом про допуск перекладача до справи. І хоча витрати пов'язані із залученням перекладача входять до судових витрат і можуть бути стягнені з другої сторони, пошук та оплата послуг перекладача є перешкодою для доступу до суду. Декларативною є ч. 2 ст. 68 КАС України яка зобов'язує суд забезпечити особі перекладача, якщо особа внаслідок неспроможності оплатити послуги перекладача буде позбавлена судового захисту, оскільки суд не має для цього відповідних засобів. Найбільш упослідженою у плані правового захисту є категорія нелегальних мігрантів та шукачів притулку в Україні, які, як правило перебувають у місцях обмеження свободи та фінансово неспроможні забезпечити собі доступ до суду.

3. На запитання щодо потрібності правової допомоги для забезпечення права на судовий захист майже третина опитуваних підтвердила її. Важливість правової допомоги при зверненні до суду важко переоцінити. За даними судової статистики у 2006 р. було відмовлено у відкритті справ за заявами позовного та окремого провадження – 17,5 тис.; повернено позивачам з різних підстав 96,9 тис.

заяв, із них – 84,3 тис., або 86.9% у зв'язку з неусуненням виявлених у заявах недоліків. Припускаємо, що значна кількість залишення позовних заяв без розгляду сталася через відсутність у позивачів правової допомоги. Крім того існує ще значна кількість громадян чий права та законні інтереси порушуються або обмежуються проте вони не звертаються до суду бо не мають достатньо знань щоб правильно скласти заяву та обґрунтувати свої вимоги. На стадії апеляційного чи касаційного оскарження рішення суду правова допомога просто необхідна через особливі вимоги до форми та змісту апеляційної чи касаційної скарги.

Стаття 59 Конституції України, що встановлює право кожного на безоплатну правову допомогу залишається нереалізованою. Крім того, для ряду категорій осіб законами України визначено право на безоплатну правову допомогу: підозрювані, обвинувачені, підсудні; особи, яким завдано шкоду незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду; малозабезпечені особи; ветерани війни; іноземці; особи, яким надається психіатрична допомога тощо. Проте механізму призначення такої допомоги та відшкодування з Державного бюджету витрат юристам, які надавали допомогу, не існує. На сьогодні є чинним лише Порядок оплати праці адвокатів з надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави (постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.1999 р. № 821). Проблему може вирішити лише прийняття спеціального закону та запровадження механізму фінансування безоплатної правової допомоги. Указом Президента України від 09.06.2006 р. затверджена Концепція формування системи безоплатної правової допомоги в Україні, яка передбачає:

- створення взаємопов'язаних - первинної правової допомоги для всіх громадян, яка має на меті інформування особи про зміст її права та порядок його реалізації і повинна включати надання правової інформації, правових консультацій та роз'яснень, складання правових документів (звернень, довідок, запитів тощо), крім процесуальних, допомогу в доступі до вторинної безоплатної правової допомоги та альтернативних форм вирішення спору, зокрема медіації (посередництва) та вторинної безоплатної правової допомоги метою якої має бути **забезпечення рівних можливостей доступу осіб до правосуддя** і яка має включати складання процесуальних документів, захист від обвинувачення, представництво особи в судах та інших державних органах.
- забезпечення належного рівня та оптимального порядку оплати правової допомоги за рахунок державного бюджету;
- встановлення чітких критеріїв доступу осіб до безоплатної правової допомоги;
- створення ефективної моделі управління системою безоплатної правової допомоги та її фінансування.

4. Половина опитаних суддів вважають, що судова система не цілком відповідає вимогам доступності суду і з цим не можна не погодитися. По суті, структура судів в Україні залишилася такою як за радянських часів і не відповідає вимогам часу, оскільки розширилася юрисдикція судів, значно зросла кількість справ, ускладнилося законодавство. Судова реформа повинна

забезпечити диференціацію системи судів з чітким розмежуванням предметної підсудності між ними. У Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів затвердженої Указом Президента України від 10.05. 2006 р. з цього приводу говориться: “Існуюча система судів загальної юрисдикції не повною мірою відповідає конституційним засадам організації правосуддя. Нераціональна побудова системи судових установ та розподіл між ними юрисдикції нерідко спричиняють розгляд спору різними судами одного рівня та несправедливе обмеження права на оскарження судових рішень в окремих категоріях справ. Дотепер не завершено формування цілісної системи адміністративних судів, обов'язком яких є захист прав і свобод особи в її відносинах із суб'єктами владних повноважень.”

5. У відповіді на запитання про доцільність збільшення кількості суддів для забезпечення доступності суду, третина опитаних висловила розуміння, що подібне екстенсивне вирішення проблеми доступності не є оптимальним. Просте збільшення кількості суддів потягне за собою інші проблеми матеріального характеру – приміщення, оплата, технічне забезпечення і не усуне існуючих недоліків судоустрою та судочинства. Актуальнішою є проблема створення прозорого та оперативного механізму формування суддівського корпусу. Так станом на 1 січня 2005 р. в судах загальної юрисдикції в Україні були вакантні 1208 (15,9 %) суддівських посад, а станом на 1 січня 2007 р. залишаються вакантними 946 посад судів, тобто кожна сьома посада – вакантна.

6. Без сумніву надмірне навантаження на суддю є фактором, який істотно знижує рівень забезпечення доступності правосуддя. За даними судової статистики до кожного судді місцевого загального суду (з розрахунку чисельності судів за штатним розписом) у 2006 р. щомісяця в середньому надходило на розгляд 138,2 справ та матеріалів (у 2005 р. - 118), у тому числі про адміністративні правопорушення – 96,1, цивільних – 29,5, кримінальних – 10,3. Однак у деяких місцевих судах цей показник значно більший, зокрема у Сихівському районному суді м. Львова - 290. Кожний суддя апеляційного загального суду у середньому щомісяця отримував на розгляд по 9,7 справ та матеріалів усіх категорій.

Відповіді на це запитання свідчать про принципове сприйняття суддівським корпусом ідеї введення нормативів середньомісячного навантаження на одного суддю місцевого суду. Анкетування суддів східних областей України проведене науковцями Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого дозволило встановити середню кількість справ різних категорій, що має розглядати протягом одного місяця суддя, а саме: кримінальних справ – 7, цивільних справ – 24, справ про адміністративні правопорушення – 47.

7. Переважна більшість суддів вважає, що існуюча організація роботи суду сприяє доступності правосуддя. Чинна Інструкція з діловодства в місцевому загальному суді затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 27.06.2006 N 68 встановлює загальні правила ведення судового діловодства в місцевих судах і регламентує порядок роботи з документами з

моменту їх надходження чи створення в суді, порядок прийому громадян тощо. Проте існуючий порядок діловодства потребує вдосконалення в плані автоматизації. На даний час розробляється концепція Єдиної судової інформаційної системи, що призначена для формування інформаційного простору судів загальної юрисдикції та має забезпечувати інформаційну та технологічну підтримку судочинства на принципах дотримання балансу між потребою громадян, суспільства і держави у вільному обміні інформацією. Проект концепції передбачає автоматизацію процесів діловодства суду, зменшення паперового документообігу, а також автоматичне призначення суддів на судові справи, автоматичне призначення часу судових засідань, протоколювання та ведення звукозапису та, можливо, відеозапису судового процесу тощо; для суддів - доступ до судової практики, нормативно-правових та інших інформаційних баз даних.

8. Одним із принципів побудови системи судів є принцип територіальності, який власне і спрямований на забезпечення доступності суду у просторовому вимірі. Реформування судової системи у напрямку посилення принципу спеціалізації створить певні перешкоди доступності правосуддя. Так Указом Президента України від 16.11.2004 р. “Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів” передбачено, що повноваження Львівського окружного адміністративного суду поширюються на Львівську область, а під юрисдикцію Львівського апеляційного адміністративного суду підпадають Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська та Хмельницька області. Це очевидно ускладнить доступ громадян до суду і цей недолік може бути збалансований лише ефективністю захисту прав особи системою адміністративного судочинства.

Подальші плани реформування судової системи теж викликають застереження. Головне науково-експертне управління Верховної Ради України у своєму висновку щодо проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій України” звертає увагу на те, що коли певні місцеві суди (окружні господарські суди, окружні адміністративні суди та окружні кримінальні суди - прим. Автора) і всі апеляційні суди (а саме вони розглядають всю масу справ) будуть створюватися не у межах існуючого адміністративно-територіального устрою, а у межах округів і апеляційних округів, територія яких, очевидно, буде значно більшою, ніж територія одного району (міста обласного підпорядкування) чи однієї області, то наслідком такого застосування принципу спеціалізації може стати зменшення рівня доступності суду для громадян. А це суперечить вимогам Конституції України щодо побудови системі судів загальної юрисдикції.

Вважаємо, що в сучасних умовах інформування громадян про порядок звернення до суду та процедуру його діяльності не може обмежуватися поміщенням подібних відомостей на дошці оголошень суду. Консультативна Рада європейських суддів (CCJE) при Раді Європи рекомендує суддям самим брати участь у поширенні інформації, що стосується доступу до правосуддя (шляхом періодичних повідомлень, через друковані керівництва для громадян, засоби Інтернету, інформаційні офіси, і т.п.). Подібна активність українським

суддям може видатися зайвою, враховуючи зростаючу кількість справ, які необхідно розглядати. Проте слід звернути увагу на те, що подібні заходи пропонуються ССЄ в рамках глобального плану дій для суддів у Європі затвердженого у лютому 2001 р., мета якого - посилити роль суддів у Європі шляхом промоції їх незалежності, безсторонності та компетентності. Тобто, інформування громадськості спрямоване також на зростання довіри до судів та їх суспільної підтримки, що в світлі останніх подій в Україні та спроб зазіхання на незалежність судової влади є далеко не зайвим.

9. Судді не вбачають суттєвого зв'язку між розміром судових витрат, які є досить помірними та доступом особи до суду. Так згідно Декрету Кабінету Міністрів “Про державне мито” від 21.01.1993 р. ставки державного мита становлять, зокрема:

за позовні заяви майнового характеру 1 відсоток ціни позову, але не менше 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (51 грн.) і не більше 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1700 грн.);

за скарги за неправомірні дії органів публічної влади та їх посадових осіб - 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян (3,40 грн.);

за заяв у справах окремого провадження - 0,5 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян (8,50 грн.);

із позовних заяв немайнового характеру - 1 неоподатковуваний мінімум (17 грн.).

Розміри витрат з інформаційно-технічного забезпечення розгляду цивільних справ затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 р., теж не є надто обтяжливими:

у справах позовного провадження з розгляду спору майнового характеру слід сплатити 30 грн;

у справах немайнового характеру (або таких, що не підлягають оцінці) – 7,5 грн.;

у справах з окремого провадження теж 7,5 грн.

Суттєвими для сторін можуть бути витрати на правову допомогу. У березні цього року у Верховній Раді зареєстрований проект закону “Про граничний розмір компенсації витрат на проект правову допомогу”. Документ розроблений відповідно до частини 2 ст. 84 ЦПК України та частини 3 ст. 90 КАС України, які передбачають, що граничний розмір компенсацій витрат на правову допомогу встановлюється законом. У проекті встановлено, що розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних справах, в яких така компенсація сплачується стороні, на користь якої ухвалено судові рішення, іншою стороною, а в адміністративних справах — суб'єктом владних повноважень, не може перевищувати 40 відсотків розміру мінімальної заробітної плати за годину участі особи, що надавала правову допомогу, у судовому засіданні та при вчиненні окремих процесуальних дій поза судовим засіданням. Прийняття цього закону усуне прогалини у процесуальному законодавстві але не вирішить проблеми безоплатного надання правової допомоги.

10. Загалом, години роботи суду, які збігаються з годинами роботи більшості підприємств, установ, організацій не може бути перешкодою для доступу до суду, оскільки публічний характер функції правосуддя та процесуальний обов'язок особи з'явитися на виклик суду зобов'язує роботодавця відпустити особу із судовою повісткою для явки до суду. Тим не менше більше половини суддів вказали, що з цим виникають проблеми. Статистика свідчить, що надто часто розгляд справи відкладається на невизначений час через невиконання органами внутрішніх справ судового рішення про привід свідка чи потерпілого. У 2006 р. із 40 тис. таких рішень було виконано лише 1,8 тис. Проте і суди недостатньо вживають заходів процесуального впливу та застосовують адміністративні покарання до тих хто перешкоджає здійсненню правосуддя. Так, у минулому році вдвічі зменшилася кількість справ, в яких на осіб за неявку в судові засідання накладено штраф на підставі ст. 185-3 КУпАП.

11. Конституційний принцип спеціалізації системи судів загальної юрисдикції спрямований на:

- підвищення ефективності процедури судового вирішення справ внаслідок урахування специфіки тих чи інших правових відносин;
- покращення якості вирішення справ внаслідок вищої компетентності суддів.

У проекті закону “Про судоустрій України” принцип спеціалізації є визначальним: а) і щодо розгляду справ певних юрисдикцій (кримінальних, цивільних, господарських, цивільних) відповідними судами всіх рівнів, б) і щодо назви судів, в) він є підставою і для створення нових судів певної юрисдикції (адже уже створені окремі мережі господарських судів і адміністративних судів; надалі можуть бути створені земельні, фінансові, податкові суди тощо), г) він є критерієм і для спеціалізації суддів з розгляду конкретних категорій справ. Як ми вказали вище (див. п. 8) такий підхід певною мірою обмежить доступність правосуддя для кожної особи. Концепція вдосконалення судівництва передбачає також наступним кроком у реалізації цього принципу запровадження у спеціалізованих цивільних, кримінальних та адміністративних судах спеціалізацію суддів (колегій суддів, палат з розгляду окремих категорій справ), у тому числі за суб'єктною ознакою (наприклад, у справах щодо неповнолітніх).

12. Дотримання вимоги щодо розумного строку розгляду справ у судах стала чи не найбільшою проблемою для правових систем більшості країн – членів Ради Європи. В Україні, за даними статистики, у 2006 р. нерозглянутими понад 1 рік залишалось більше 9 тис. цивільних і 2 тис. кримінальних справ, понад два роки – 2,7 тис. цивільних справ. Більшість рішень Європейського суду з прав людини, в яких констатується порушення українськими судами Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, стосуються порушення розумного строку розгляду справи в суді. Правда в поняття “розумний строк розгляду справи судом” Європейський суд включає також строк досудового слідства та строки виконання рішення суду. Тим не менше проблема існує. Європейський суд

звернув увагу на відсутність в Україні ефективних засобі захисту права особи на додержання розумних строків судового провадження (див. рішення у справі Меріт проти України 2004 р.).

З метою встановлення правового механізму для вирішення скарг на надмірну тривалість досудового провадження, за ініціативи Міністерства юстиції у Верховній Раді України у червні 2007 р. був зареєстрований законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права особи на досудове провадження, розгляд справи судовим органом або виконавче провадження протягом розумного строку. Окреслену проблему пропонується вирішити тільки в рамках КАС України шляхом внесення до нього суттєвих змін. Тобто проект наділяє адміністративний суд додатковими повноваженнями щодо розгляду позовів учасників дізнання, досудового слідства, судового розгляду кримінальних, цивільних, господарських справ та учасників виконавчого провадження, які вони подають для встановлення факту порушення їх права на здійснення провадження упродовж розумного строку. Це викликало справедливі зауваження з боку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, яке у своєму висновку вказало, що передбачені проектом правовідносини, окрім тих, що виникають у сфері адміністративного судочинства, не є предметом регулювання КАСУ, оскільки вони мають іншу правову природу

Цілком слушно названий підрозділ апарату законодавчого органу влади зазначив, що проблема дотримання розумних строків розгляду справи у суді має вирішуватися не виключно в судах адміністративної юрисдикції, а комплексно. Засоби захисту права людини на здійснення провадження упродовж розумних строків доцільно передбачити в процесуальному законодавстві всіх судових юрисдикцій (КПК, ЦПК, ГПК, КАСУ), Законі України «Про виконавче провадження» та інших законах, які регулюють діяльність правоохоронних органів держави та відповідних відомств. Доцільно передбачити жорсткий контроль за строками здійснення відповідних проваджень, невідворотність покарання суддів та інших посадових осіб за порушення розумних строків провадження (умисне порушення, низька професійна підготовка, корупція, недбалість в роботі тощо), прозорий механізм притягнення слідчих, прокурорів, суддів інших посадових осіб до відповідальності із залученням до цієї роботи, наприклад, відомчих комісій, кваліфікаційних комісій суддів, рад суддів можливо і Вищої ради юстиції, передбачивши гласність цього процесу.

Для того, щоб при здійсненні судочинства не порушувалися розумні строки судового розгляду справ, потрібно створити відповідні передумови. І ці питання судочинства теж потрібно вирішувати комплексно. Для вирішення цієї проблеми доцільно: вжити заходи, щоб апеляційні суди виконували покладені на них процесуальні повноваження щодо постановлення нових вироків при скасуванні вироків судів першої інстанції, а не направляли справи на новий судовий розгляд (у 2006 р. ці повноваження апеляційні суди виконали тільки у 11% від розглянутих ними таких справ за апеляційними скаргами); зобов'язати прокурорів виконувати свої обов'язки щодо надання суду доказів, забезпечення явки в суд підсудних тощо, а не перекладати ці проблеми на суд; створити систему органів альтернативного (досудового) врегулювання конфліктів (відновлювальне правосуддя щодо певних злочинів, за яким потерпілий та

правопорушник поза судовим засіданням примиряються за умови взаємної згоди на це); передбачити для учасників процесу подавати позов до суду, судді за протиправне зволікання розгляду справи; посилити відповідальність суддів за неналежну організацію судового розгляду справи тощо; унеможливити використання відводів суддів як засобу для зволікання розгляду справи; забезпечити розумне завантаження суддів, що забезпечить розумні терміни розгляду справ; запроваджувати швидкий суд щодо розгляду справ про певні види злочинів, який має місце в європейських країнах.

13. Слід зауважити, що українські судді під тиском обставин таки усвідомили важливість належного висвітлення в ЗМІ інформації про діяльність судів. Так, Голова Верховного Суду України В. Онопенко виступаючи у березні цього року на спільному засіданні Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України зазначив, що у суспільстві існує великий дефіцит належної (повної та об'єктивної) інформації про діяльність судів. Стан речей у сфері правосуддя у багатьох випадках висвітлюється однобоко, поверхнево, з наданням переваги резонансності справ над правовою суттю рішень. Суспільство отримує переважно негативну інформацію про суди. Натомість воно не знає про прийняття багатьох важливих судових рішень, про реальні проблеми судової влади, про позитивні процеси, які в ній відбуваються. Далі Голова ВСУ самокритично вказав, що це вина самих суддів та наслідок їх багаторічної закритості від суспільства і надмірної корпоративної замкнутості.

Тому принагідно, ще раз вкажемо на доцільність реалізації в Україні, згаданих вище (див. п. 8), рекомендацій Консультативної Ради європейських суддів щодо інформування громадськості, які конкретизовані у її Висновку 7 (2005) "Юстиція і суспільство" і спрямовані на інтеграцію юстиції в суспільство.

LEGAL COMMENTARIES TO THE RESULTS OF THE POLL

1. To the first question, “Does there exist possibility of court access for the citizens of Ukraine?” over 90% of the questioned judges answered positively. Perhaps it was based on the fact that Ukrainian judicial system performs its function to do justice and each year tries more and more cases. According to court statistics, in 2006 common law courts of first instance had tried 7.4 million cases and materials (which is 2.4 times more than in 2001); in particular 1.5 million of civil cases and materials, 529 thousand criminal cases, 218.4 thousand commercial cases, 229.2 administrative cases, 4.928 million cases of administrative tort.

2. About 80% of judges are convinced of accessibility to justice for foreigners. First of all we need to point that there is no official statistics on foreigners going to the law. We can assume that foreigners go to the law only in cases of brutal violation of their rights or interests. That can be suits to protect their family, property rights, appeals of the actions of the migration service concerning granting status of refugee, etc. Foreigners have more barriers on their way to justice than Ukrainian citizens. These can be legal, language or psychological barriers. They have to use legal assistance to draw up writs and during court hearings. Besides, in case they don't speak Ukrainian or Russian, foreigners have to involve interpreters to the case. According to the article 55 of Ukrainian civil code, it is the interested party, who has to request court to involve interpreter to the case. Although expenses for involving interpreter are included into the costs and can be charged to the other party, search for an interpreter and interpreter fee can be obstacle to the accessibility to justice. Part 2 of the article 68 of Ukrainian code on administrative legal proceedings, which says that the court should provide an interpreter, if the foreigner can't afford one, remains declarative, as the court doesn't have money for this. The category of illegal migrants and shelter seekers is the most vulnerable one, as they are kept in jails and they cannot go to the law for financial reasons.

3. Third part of the questioned agreed to the necessity of legal assistance, when going to the law. It is difficult to overestimate the importance of legal assistance. According to the judicial statistics, in 2006 17.5 thousand cases were rejected, 96.9 thousand declarations were not accepted, out of them 84.3 thousand or 86.9% because the mistakes in the declarations were not corrected. We assume, that a large number of declarations was rejected because the plaintiffs didn't have legal assistance. Also there is a large number of citizens, whose rights and interests are infringed, but they don't go to the law, because they don't know how to draw up writ and to explain their demands. At the appeal or reversal stage of judgment, legal assistance is a must because of special requirements to the form and contents of petition of appeal and reversal.

Article 59 of the Constitution of Ukraine, which guarantees the right for everyone for free legal assistance, is not acting. Also, laws of Ukraine guarantee the right for free legal assistance to a number of categories of persons: suspects, accused,

defendants; persons, who suffered from illegal actions of law enforcement bodies and court; poor people; war veterans; foreigners; mentally disabled, etc. But there is no way arranged for rendering such assistance and reimbursing for the advocates. The only thing which is acting nowadays is The order of paying advocates from the budget, who provide legal assistance to the citizens in criminal cases (decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine # 821 as of 05/14/1999). To solve this problem, the special law must be adopted, and the mechanism of financing free legal assistance must be set up. Decree of the President of Ukraine as of 06/06/2006 had confirmed the Concept of creating the system of free legal assistance in Ukraine, which includes:

- rendering initial legal assistance for all citizens, which intends to inform the person of their rights and must include providing legal information, legal consultations and explanations, drawing up legal documents, except the procedural ones; assistance to access further free legal assistance and alternative ways of setting up disputes, such as mediation and further free legal assistance to **provide equal access to justice for everyone**, which should include drawing up procedural documents, defense, person's representation in court and other government bodies.
- Providing adequate level of paying for the legal assistance from the budget;
- Making clear criteria for giving free legal assistance;
- Creating effective model of managing and financing the system of free legal assistance.

4. Half of the respondent judges believe that judicial system does not fully correspond to the requirements of the accessibility to the justice. In fact, the court structure in Ukraine remains the same as in the Soviet Union, and it isn't up to date anymore, since the jurisdiction of the courts has grown up, number of cases has increased, and the legislation has become more complicated. Judicial reform must provide court system differentiation with clear delimitation of jurisdiction among courts. The Concept of improving judicial system to consolidate just court in Ukraine according to European standards, approved by Decree of the President of Ukraine as of 05/10/2006 says, "The existing system of common law courts does not fully correspond to the constitutional principles of justice organization. Irrational structure of court system and jurisdiction distribution often cause the hearing of cases by different courts of the same level and unjust limiting the right to appealing court decisions in a certain category of cases. Up to now hasn't been finished the formation of the administrative courts system, the duty of which is to protect persons rights and freedoms in their relations with the authorities".

5. Answering to the question whether it is reasonable to increase the number of judges to improve the accessibility to justice, the third of respondents said that such extensive solution of the problem is not optimal. Simple increase in the number of judges will cause further material problems – facilities, salaries, technical provisioning; and it will not remove the existing drawbacks of judicial system. More important is the issue of creating transparent and functional mechanism of judicial corps. As of 1st January 2005 there were 1208 (15.9%) vacant judges positions, and as of 1st January 2007 still 946 judges positions are vacant, or each 7th position is vacant.

6. No doubt, the excessive load per judge is the factor, which seriously reduces the level of accessibility to justice. In 2006 according to judicial statistics, each judge of local common law court each month received on the average 138.2 cases and materials (in 2005 – 118), including cases and materials on administrative torts – 96.1, civil – 29.5, criminal – 10.3. But in some local courts these numbers are much higher. For example in the Sykhiv district court of L'viv – 290. Each judge of the common law court of appeal on the average each month received 9.7 cases and materials from each category.

The answers to this question indicate that judges agree with the idea to introduce the norms of average monthly load per judge of local court. The questionnaire of the judges of the Eastern regions of Ukraine done by the researches from National Yaroslav Mudriy Law Academy enabled us to find the average amount of cases from different categories, that one judge has to judge per month: 7 criminal cases, 24 civil cases, 47 cases on administrative torts.

7. The majority of judges believe that the existing organization of the court work is favorable for the accessibility to the justice. The Acting Instruction on clerical work in local common law court approved by the order of State judicial administration of Ukraine as of 06/27/2006 # 68 determines general rules of court clerical work in local courts and regulates the order of working with documents from the moment they come or are created in the court, the order of receiving citizens, etc. But the existing order of clerical work demands for improvements in the area of automation. Currently the concept of Integrated judicial informative system is being developed, which aims at forming informative structure of common law courts, and providing information and technological support of legal proceedings on the principles of balance between the needs of citizens, society and state in the free information exchange. The project of the concept aims at the automation of the processes of legal proceedings, reduction of paper document circulation, and also automatic assigning judges to cases, time of court hearings, recording of court hearings, etc.; for the judges – access to jurisprudence, legal and other informative databases.

8. One of the principles of court system formation is the territorial principle, which aims at providing accessibility to the justice based on location. Reforming judicial system in the direction of strengthening the principle of specialization will create certain obstacles to the accessibility to the justice. Decree of the President of Ukraine as of 11/16/2004 “On formation of local courts and the administrative courts of appeal, approving their network and the quantity of judges” says that the jurisdiction of L'viv regional administrative court covers L'viv oblast, and the jurisdiction of L'viv administrative court of appeal covers Volyn, Transcarpathian, Ivano-Frankivsk, L'viv, Rivne, Ternopil and Khmelnytskyi oblasts. That complicates the access of citizens to court, and this drawback can be balanced only by the effectiveness of the person's rights protection by the system of administrative justice.

Further plans for judicial system reformation also are questionable. Chief scientific and expert administration of the Supreme Council of Ukraine in its conclusion concerning the legislation of Ukraine “On making changes to the Law of Ukraine “On judicial structure of Ukraine” calls attention to the fact, that when certain local courts (regional commercial courts, regional administrative courts and regional criminal courts –

author's remark), and all the courts of appeal (they are the ones who judge all the cases) will be created not within the limits of the existing administrative and territorial division, but within the limits of the regions and the regions of appeal, the territory of which, evidently, will be much larger than the territory of one district (city) or one oblast; it can result in the reduction of the accessibility to the justice. Which contradicts to the Constitution of Ukraine concerning the formation of the common law courts.

We believe that in the modern conditions informing citizens on the order of applying to court and its procedure cannot be limited to placing this information on the information board in the court facilities. Consulting Council of European Judges (CCJE) at the European Council recommends the judges to participate themselves in spreading out information concerning accessibility to justice (through messages in mass media internet, information offices, etc.) Ukrainian judges might not agree with such activities, taking into consideration growing number of cases they have to judge. But such activities are proposed by CCJE within the global plan of actions for the judges in Europe approved in February of 2001, which aims at strengthening the role of judges in Europe by promoting their independence, impartiality and competence. So, informing population also aims at promoting trust to the courts and their social support, which, in the light of the recent events in Ukraine and the attacks on the independence of judicial power, is surely important.

9. Judges don't see important connection between court expenses, which are rather low, and the person's accessibility to justice. According to the decree of the Cabinet of Ministers as of 01.21.1993 "On state legal fees", state legal fees include:

- for writs of material character 1% of the suit price, but not less than 3 non-taxable minimums of citizens incomes (51 UA hryvnias), and not more than 100 non-taxable minimums of citizens incomes (1700 hryvnias);
- for complaints to illegal actions of public authorities and their officials – 0.2 of non-taxable minimum of citizens income (3.4 hryvnias);
- for writs of non-material character – 1 non-taxable minimum (17 hryvnias).

The expenses for informative and technical provision of the civil cases approved by the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine as of 12/21/2005, also are not high:

For suits of material character – 30 hryvnias;

For suits of non-material character (or such, that can't be evaluated) – 7.5 hryvnias.

Expenses for legal assistance can be high for the parties. In March 2007 the Supreme Council has registered the legislation "On the maximum size of reimbursing expenses on legal assistance". This document is developed according to part 2 of the article 84 of the Civil Procedural Code of Ukraine and part 3 of the article 90 of Code of Ukraine on Administrative Legal Proceedings, that state that maximum amount of reimbursement for legal assistance is fixed by the law. The legislation says, that the amount of reimbursement for legal assistance in civil cases, where such reimbursement is paid by the loser to the party, in favor of which the court decides the case, and in the administrative cases – by the subject of authorities – cannot exceed 40% of minimal salary per hour to the person who was rendering legal assistance during court hearings and for doing certain procedural actions out of court room. The adoption of this law

will eliminate the gaps in the procedural legislation, but it will not solve the problem of providing free legal assistance.

10. In general, court working hours which coincide with the working hours of the majority of enterprises, companies and offices, cannot be the obstacle for the accessibility to justice, since the public character of justice and the procedural duty of the person to show up to the court obliges the employer to let the person go to court. However, more than 50% of judges said that there are problems with this. The statistics says that often hearing on the case is postponed for an indefinite time because the law enforcement bodies don't carry out the court decision on involving the witness or the suffered. In 2006 out of 40 thousand such decisions, only 1.8 thousand were carried out. But courts use insufficiently the mechanisms of procedural influence and apply administrative penalties to those, who hinder justice. Last year, numbers of cases where persons were fined for not coming to the court hearing reduced by half on the basis of the Ukrainian Code on Administrative Torts.

11. Constitutional principle of the common law courts specialization is directed at:

- increasing the effectiveness of the procedure of court judgments thanks to taking into consideration specifics of certain legal relations;
- improving the quality of judgments as the result of higher competence of judges.

In the legislation "On Ukrainian court system" the principle of specialization is the most important one: a) for trying cases of different jurisdictions (criminal, civil, commercial) by the corresponding courts of all levels; b) for the name of courts; c) it is the basis for creating new courts of certain jurisdiction (for there have been created certain networks of commercial and administrative courts; in future, land, financial, tax courts can be created); d) it is the criteria for judges specialization in certain category of cases. As we've said before (see clause 8) such approach will limit in some way accessibility to justice for everyone. The concept of improving justice includes as the next step of implementing this principle, specialization of judges in specialized civil, criminal and administrative courts (boards of judges, chamber for trying special categories of cases), also by the objective principle (for example for juvenile cases).

12. Keeping to the requirement of trying cases within reasonable time-limits has become one of the largest problems for legal systems of the majority of countries – members of European Council. According to statistics, in Ukraine in 2006 over 9 thousand civil cases and 2 thousand criminal cases were postponed for one year, 2.7 civil cases were postponed for two years. Most of the judgments of European Court on Human Rights, that stated infringement by Ukrainian courts the Convention on human rights and freedoms protection, deals with infringement of reasonable time-limit for trying the case. But in the notion "reasonable time-limit for trying the case" European court includes also the time-limit for pre-trial investigation and the time of enacting the judgment of the court. Nevertheless the problem exists. European Court brought to

attention the absence in Ukraine effective mechanisms for protecting person's rights for reasonable time-limits of trial (see judgment in the case Merit against Ukraine, 2004).

In order to implement legal mechanism for solving complaints to excessive duration of pre-trial investigation, at the initiative of the Ministry of Justice in June 2007 Supreme Council of Ukraine has registered legislation on modifications to some laws of Ukraine concerning person's right for pre-trial investigation, trial within reasonable time-limits. This problem is proposed to be solved only within the frames of Code of Ukraine on Administrative Legal Proceedings by making to it important modifications. That is the project gives additional authorities to the administrative court for trying suits of the participants of inquest, pre-trial investigation, trial of criminal, civil and commercial cases, which they start to determine the fact of infringing their right for trial within reasonable time-limits. But the Chief science and expert administration of Supreme Council of Ukraine objects (and they are right) that the legal relationships recorded in the project, except the ones that appear in the sphere of administrative legal proceedings, are not the object regulated by the Code on Administrative Legal Proceedings of Ukraine, since they have different legal nature.

Also the above body of legislative power has rightly stated, that the problem of reasonable time-limits for trial should not only be solved in the courts of administrative jurisdiction, but in the complex. The methods for protecting human right for trial within reasonable time limits should be included into the procedural legislation of all judicial jurisdictions (Criminal Procedural Code, Civil Procedural Code, Commercial Procedural Code, Code of Administrative Legal Proceedings in Ukraine), Law of Ukraine "On Executive Proceedings" and other laws that regulate the activity of state law enforcement bodies. It is very important to include into legislation strict control over the time-limits of trials, irrevocability of punishing judges and other officials for infringing reasonable time-limits of trial (purposeful infringement, low professional training, corruption, negligence, etc.), transparent mechanism of calling to account investigators, prosecutors, judges, other officials, with the help, for example, departmental commissions, boards of experts, councils of judges, and, maybe Supreme council of justice, making this process public.

In order not to infringe reasonable time-limits during legal proceedings, certain conditions need to be created. These issues also need to be solve in complex. To solve this problem it makes sense: to compel the courts of appeal to fulfill their procedural duties concerning bringing in new judgments when canceling judgments of the courts of first instance, instead of sending them for new litigation (in 2006 the courts of appeal fulfilled these duties only in 11% of cases they received by the appeals); to compel prosecutors to fulfill their duties to provide evidences to the court, to bring the defendants to the court etc., instead of passing these issues to the court; to create the system of alternative (pre-litigation) setting up disputes (when the victim and the offender set up the dispute out of court room on condition of mutual agreement); to include the right for the participants of the litigation to file a suit to the court and judge for illegal delay with litigation; to increase accountability of judges for not proper litigation, etc.; to make it impossible to use challenging the judge to delay the trial; to provide reasonable load per each judge, which would promote reasonable time-limits for litigation; to introduce fast trial for certain kinds of crimes, which nowadays exists in European countries.

13. It should be noted that Ukrainian judges under the pressure of conditions have understood the importance of publishing correct information on their activities in mass media. The Head of Supreme Court of Ukraine V. Onopenko, speaking in March of this year at the common sitting of the Presidium of the Supreme Court of Ukraine, Presidium of the Council of Judges of Ukraine and the Board of State Judicial Administration of Ukraine, said that there is a great shortage of complete and objective information on the judges activity. The situation in the sphere of justice is often reported one-sided, shallow, giving more emphasis to the sensation, than to the legal basis for the judgments. Mostly public receives negative information about courts, and it doesn't know about taking important judicial decisions, about the problems of judicial power, positive processes that are going on there. Further the Head of the Supreme Council of Ukraine said self-criticizing, that it is the fault of the judges, and the result of their historical separation from society and excessive corporative restraint.

So, again we will stress on the importance of implementing in Ukraine the above-mentioned (see clause 8) recommendations of Consulting Council of European judges on informing the public, which are specified in its Conclusion 7 (2005) "Justice and society", and are directed toward the justice integration into society.

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ у практиці Європейського суду з прав людини

Право на доступ до правосуддя є одним із елементів захисту, що гарантується статтею 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, хоча норма закріплена у цій статті даного права у явному вигляді не передбачає. Це право було відкрито, як елемент системи гарантій при розгляді справи *Golder v. the United Kingdom* (від 21.02.1975 р.) Заявник, який відбував покарання в тюрмі, жалівся на те, що йому необхідний був дозвіл міністра внутрішніх справ для того, щоб проконсультуватися з адвокатом щодо можливості подати позов проти тюремного наглядача. Заявник хотів подати позов про диффамацию, оскільки для нього це була єдина можливість оспорити висунуте проти нього наглядачем обвинувачення про участь у безпорядках в тюрмі. І хоча ніяких законних перешкод для подачі позову не існувало, відмова заявнику у зустрічі з своїм адвокатом не дозволила Голдеру вчинити позов. Тим не менше влада держави-відповідача не побачила у даному випадку ніяких порушень Конвенції, оскільки формулювання статті 6 у явному вигляді відносилися вже до відкритого судового провадження. Відповідно вони стверджували, що зобов'язання по статті 6 виникають лише з моменту фактичного початку провадження у справі. Це може видатися логічним, але Суд прийшов до висновку, що гарантія доступу до правосуддя включена в Конвенцію в силу самого права бо припускається у самому тексті статті і підтверджена у преамбулі вказівкою на дотримання принципів правової держави. Зокрема Суд заявив, що “Якби текст ч. 1 ст. 6 розумівся як говорячий виключно про рух справи, яка вже передана в суд, та договірна Держава могла б, не порушуючи цю статтю, скасувати свої суди або вивести з їх юрисдикції розгляд деяких видів цивільних справ, доручивши їх органам, що знаходяться залежно від уряду. На думку Суду, би було немислиме, щоб ч. 1 ст. 6 містила докладний опис що надаються сторонам процесуальних гарантій в цивільних справах і не захищала б в першу чергу того, що дає можливість практично користуватися такими гарантіями, а саме, доступу до суду. Такі характеристики процесу, як справедливість, публічність, динамізм, позбавляються значення, якщо немає самого судового розгляду”.

Тим самим було закріплено право на доступ до правосуддя а наступна судова практика дозволила уточнити сферу застосування цього права. Найбільш очевидним порушенням права на доступ є ситуація, як у справі *Golder v. the United Kingdom* коли будь-якій особі чи категорії осіб заборонено звертатися до суду без спеціального на це дозволу.

Порушення може мати місце і тоді, коли особа не має можливості оскаржити в суді будь-яке рішення, яке торкається його інтересів. Така ситуація розглядалася у справі *Keegan v. Ireland* (від 26.05.1994 р.) де батько незаконнонародженої дитини скаржився на те, що не мав права оскаржити перед компетентним органом влади або в суді рішення про усиновлення цієї дитини і фактично взагалі був позбавлений будь-якої правоздатності у справі про усиновлення.

Необґрунтованим втручанням у здійснення права на правосуддя також буде розцінено вимогу про вичерпання внутрішньовідомчої системи подачі скарг як це було у справі *Cambell and Fell v. the United Kingdom* (від 28.06.1984 р.). Порушення статі 6 буде визнано і тоді коли право на звернення до суду передається іншій особі, не тій чиї права порушені. В справі *Philis v. Greece* (від 22.08.1991 р.) заявник (інженер по професії) вимагав певної суми грошової винагороди, що належить за виконані їм проекти. Дана справа могла розглядатися тільки за заявою Технічної Палати Греції. Суд ухвалив, що, не дивлячись на те, що дана процедура могла надати інженерам можливість скористатися послугами досвідчених юристів за порівняно невисоку платню, це являлося недостатньою умовою для того, щоб виправдати позбавлення заявника можливості самому порушувати позов і діяти в своїй власній справі.

Проте це не перешкоджає встановленню системи колективних позовів у ситуаціях. Коли в результаті, наприклад, націоналізації якогось підприємства надходить багато позовів від його акціонерів як це було у справі *Lithgov v. the United Kingdom* (від 08.07.1986 р.).

Не виникає проблем з доступом до правосуддя і у тих випадках коли права певних осіб (дітей, психічно хворих, банкрутів) на порушення справ у судах обмежуються з законною метою – такою, як захист їх самих від експлуатації або захист інших осіб від переслідувань та причинення турбот. Так, у справі *Ashyngdele v. United Kingdom* (від 28.05.1985 р.) щодо імунітету, що забороняє подання цивільних позовів пацієнтами з психіатричними захворюваннями проти дій персоналу або адміністрації органів охорони здоров'я, пов'язаних з проявами недовіря або відсутністю необхідної допомоги, що торкалася, Суд вирішив, що фігуруючі в даній справі правила, що обмежують ступінь відповідальності даних офіційних органів, не ущемляють, в основі, право заявника на доступ до правосуддя і не порушують принцип пропорційності. Далі, Суд заявив, що в даній справі, заявник, проте, міг би порушити позов по звинуваченню в недбалості.

Крім того міркування безпеки можуть оправдувати певні обмеження на доступ ув'язненого до адвоката. Але, в будь-якому випадку, обмеження не можуть бути непропорційними і не повинні абсолютно позбавляти особу права на звернення до суду. Звідси виникає необхідність у певних критеріях, що регулюють подібного роду обмеження. Такий же підхід доцільний і при визначенні допустимості встановлення тимчасового обмеження на порушення справи у суді. Так міркування безпеки можуть, як у справі *Klass v. Federal Republik of Germany* (06.09.1978р.) перешкодити порушенню справи у суді про прослуховування телефонних розмов у період коли це прослуховування ведеться, але ці міркування ні в якій мірі не обмежують зміст скарги, яка може бути подана згодом.

Заборону на порушення провадження у суді не слід плутати із висуненням попередніх умов, що повинні попередити порушення правопорядку в ході процесу або захищати законні інтереси інших осіб. Так за загальним правилом не викликає заперечень встановлення крайніх строків пізніше яких не можна порушувати справу або вимога завершити певну процесуальну стадію. Не було наприклад, встановлено порушень у справі *Stubbings and others v. United Kingdom* (від 22.10.1996 р.) де оспорювалася діюча часова межа на можливість порушення справи про розбещення або згвалтування малолітнього – шість років після дати повноліття жертви-заявника. Було взято до уваги як достатню тривалість строку – він був більшим, ніж це вимагалось по певним міжнародним договорам. Так і той факт, що межа була встановлена для того, щоб попередити можливість порушення справ, що відносяться до подій двадцятилітньої давності. Рішення Європейського суду могло бути іншим, якщо б період на протязі якого допускалося порушення справи був би надто коротким (і таким чином, фактично давав би надто мало можливостей на порушення справи) або коли б в інших європейських країнах відлік часу починався з моменту, коли стали відомі важливі факти (враховуючи складність справ такого роду).

Не викликає заперечень і вимога, щоб особа, яка оскаржує несприятливе для себе рішення суду, внесла певну заставу на забезпечення витрат, які можуть бути понесені іншою стороною (яка виграла справу), при умові, що оцінка цих витрат розумна, що суд першої інстанції у свій час у повному обсязі розглянув усі питання, і що шанси на успіх апеляції невеликі. Важливо також, щоб апелянт мав можливість дістати необхідні кошти. Але рішення може бути іншим, коли стягнуті судові витрати є настільки великі. Що не дозволяють реалізувати право на судовий захист.

Малоймовірно, що Суд визнає в принципі неприйнятною вимогу про оплату судових витрат, але при оцінці прийнятності величини судових витрат Суд буде виходити не з суми позову а з фінансового становища заявника. Найменше, що може вимагати Суд наявність у судових органів повноважень не застосовувати норми про судові витрати, якщо така вимога для конкретної особи є неподоланною перешкодою для звернення до суду.

Неясні ситуації коли хтось має імунітет для судового переслідування. Такі імунітети можуть бути визнані прийнятними, якщо вони слугують законній цілі і не є непропорційними по своїх результатах. Так, у справі *Fayed v. The United Kingdom* (від 21.09.1994 р.) був визнаний допустимим імунітет для осіб, які розслідують стан справ компанії, оскільки він дозволяв не допускати будь-яких публікацій звіту до попереднього слухання у суді і в ході розслідування дотримувались процесуальні гарантії.

Проте, якщо в результаті дій осіб, які захищені імунітетом правам іншої особи була завдана очевидна шкода, а будь які позасудові механізми захисту інтересів відсутні (наприклад певний порядок адміністративної компенсації) оправдати повний імунітет від переслідування перед Судом буде трудно. Саме до такого висновку прийшов Суд у справі *Osman v. The United Kingdom* (від 28.10.1998 р.), де поліція користувалася повним захистом від цивільної відповідальності за недбалість при виконанні своїх функцій. Це позбавило заявника заявити позов у ситуації, коли через ймовірну недбалість поліції одна людина була вбита а інша поранена шкільним вчителем, одержимим нав'язливим інтересом до учня. Європейський суд зовсім не стверджував, що ніякий імунітет чи захист від переслідувань недопустимі але вважає неоправданою ситуацію, коли обґрунтована претензія навіть не вивчається і не співставляється з протилежними вимогами, що впливають із суспільних інтересів. Власне кажучи, Суд і не

вважав, що з боку поліції була проявлена недбалість, оскільки не встановив обов'язку захищати життя, що впливає із статті 2 Конвенції.

Обов'язок не вдаватися до судів - наприклад третейська угода - навряд чи викличе заперечення з боку Європейського суду, якщо він дійсно став результатом вільного вибору і існують гарантії проти зловживань. Останній вимозі, без сумніву, відповідає можливість судового контролю над рішенням третейського суду, що гарантує дотримання процесуальних стандартів і не перевищення третейським судом меж його юрисдикції.

Всі вищеназвані обмеження можуть породжувати перешкоди формального характеру для доступу до правосуддя, але Суд не в меншій мірі стурбований будь-якими фактичними перешкодами для права на доступ до правосуддя. Такі обмеження можуть створюватися і організацією юридичного процесу, і неможливістю особи оплатити послуги юриста, без якої вона не зможе пробратися через лабіринт юридичних проблем.

Наприклад у справі *De Geoffroy de la Pradelle v. France* (від 16.12.1992 р.) у якій землевласник, який до того ж був юристом, не зміг оскаржити декрет, що обмежував будівництво на землі, що йому належала через надзвичайну складність законодавства по даному питанні. Закони були настільки заплутані, що виникла невизначеність відносно правової природи декрету і порядку обчислення часових меж судового контролю. Специфічні обставини справи дозволяли з розумними підставами очікувати, що ті, чиїх інтересів торкається даний декрет, будуть повідомлені про ситуацію особисто, і відповідно однієї лиш публікації декрету в офіційній газеті було у даному випадку недостатньо.

У справі *Bellet v. France* (04.12.1995 р.) юрист не фігурував ні як заявник, ні як адвокат, але заборона позивачу на порушення цивільного позову після його згоди на грошову компенсацію за зараження СНІД внаслідок переливання крові була розцінена як необґрунтована. Результат парламентських слухань з цього питання давав підстави припускати, що дане право ніяк не ущемлюється але система не давала достатньо гарантій від подібних непорозумінь. Тому факту, що позивач не звертався за правовою консультацією, Суд значення не надав. Можливо в даному випадку це пояснюється характером справи. Але це явний знак того, що Суд не схильний легко погоджуватися з ситуацією, коли позбавлення будь-яких прав впливає із доповнень до юридичного акту, написаних дрібним шрифтом.

У багатьох випадках проблеми породжені складністю законодавства та супутніми процесуальними перешкодами долаються шляхом звернення до адвоката, тому право на доступ до судочинства передбачає і обов'язок забезпечити послуги адвоката тим особам, які не в стані оплатити правову допомогу. У пункті "с" частини 3 статті 6 це явним чином признається у відношенні судочинства у кримінальних справах але потенційних обов'язок надавати подібну допомогу був визнаний Судом у справі *Airey v. Ireland* (від 09.10.1975 р.) де мова йшла про роздільне проживання подружжя, що було для жінки єдиною можливістю припинити її шлюб (закону про розлучення у той час в Ірландії не існувало). Заявниця не могла дозволити собі скористатися послугами адвоката, а такі послуги були визнані необхідними через складність справи, необхідність заслуховувати показання експертів а також високого емоційного напруження сторін. Суд заявив, що "*Частина 1 ст. 6 може в деяких випадках примушувати державу надавати допомогу адвоката, коли вона необхідна для забезпечення реального доступу до правосуддя або унаслідок того, що по певних категоріях справ юридичне представництво є обов'язковим за внутрішнім законодавством деяких держав-учасників або через складність процесу*". Суд визнав, що заявниця не отримала реального права доступу у Вищий Суд для подачі петиції з проханням про ухвалення судової ухвали про роздільне мешкання подружжя.

Сказане не означає, що на державі лежить обов'язок забезпечити сторонам в цивільному процесі послуги юриста у всіх випадках, коли ті не в стані їх оплатити, але це є обов'язковою вимогою тоді, коли сама система судочинства вимагає правового представництва інтересів, коли вона настільки складна, що припускає подібну вимогу, або коли особа – сторона у процесі не здатна самотійно представляти свої інтереси. Можна також прийти до висновку, о сама справа не настільки важлива, щоб по ній варто було надавати правову допомогу (що малоімовірно у справах, що стосуються цивільного стану або сімейних відносин), або що в наданні такої допомоги немає потреби, оскільки існують більш прості альтернативи. Остання підстава відображає той факт, що оплата державою правової допомоги не єдиний спосіб

вирішення даної проблеми. Вона може вирішуватися, наприклад шляхом спрощенням процедури. Сполучене Королівство і деякі інші держави встановили спеціальну процедуру судочинства по дрібних позовах і видали по цій процедурі спеціальні порадики, якими більшість людей здатні користуватися самостійно, так що в багатьох випадках необхідність у представництві відпадає. Оплачувати послуги юриста приходиться лише тоді, коли без цього подати позов дійсно неможливо. Тривалість судочинства також може стати підставою для скарги до Суду, але вона не може за загальним правилом розцінюватися як відмова у доступі до правосуддя. Суд ясно дав це зрозуміти у постанові по справі *Matos e Silva v. Portugal* (від 16.09.1996 р.). але повний застій у провадженні у справі може розглядатися і як порушення обов'язку забезпечення доступу до правосуддя.

Аналітична довідка щодо будівництва будинку правосуддя у м. Львові

1. Проблеми, які повинні бути розв'язані внаслідок реалізації проекту.

В області функціонують 29 місцевих судів. Аналіз даних стану їх приміщень засвідчує, що тільки 5 судів розміщені в будівлях, які є придатними для відправлення правосуддя, а інші 24 - не відповідають вимогам, які пред'являються до приміщень судів.

Крім цього, в області функціонують апеляційний суд Львівської області, Львівський господарський апеляційний суд, господарський суд Львівської області, військовий суд Львівського гарнізону. Фінансування даних судів здійснюється ДСА України безпосередньо.

Якщо виходити з нормативів, які пред'являються для приміщень судів, погоджених Радою суддів України, то жоден з судів розміщених у м. Львові по тих чи інших вимогах-показниках не відповідає.

Для вирішення питання створення належних умов здійснення правосуддя було прийнято розпорядження Президента України №208/96 від 27.07.1996 р. «Про забезпечення судів приміщеннями», Державну програму організаційного забезпечення діяльності судів на 2003-2005 роки, Державну програму організаційного забезпечення діяльності судів на 2006-2010 роки, Регіональну програму організаційного забезпечення діяльності судів на 2003 –2005 роки, яка затверджена розпорядженням голови Львівської обласної державної адміністрації №134 від 19 лютого 2003 року та 03.06.2003 р. сесією Львівської обласної ради. 14 травня 2004 р. та 08 червня 2005 р. прийняті протокольні рішення по питанню виконання даної програми. Однак, через відсутність належного фінансування передбачені заходи були виконані лише частково. Подальше прийняття програм, які не підтвержені фінансовим забезпеченням виконати практично неможливо.

Оптимальним шляхом вирішення даної проблеми може бути лише консолідація зусиль усіх гілок влади, особливо активна участь органів місцевого самоврядування.

Шукаючи варіант створення належних умов здійснення правосуддя, ми виходили з того, що судова реформа повинна будуватись на двох аспектах: базис та надбудова.

Базис - полягає в створенні належних умов праці суддів та працівників суду та забезпеченні належних умов учасникам судового процесу.

Надбудова - створення наукових, організаційних та матеріальних умов, необхідних для забезпечення та контролю за дотриманням усіх принципів господарського, цивільного, адміністративного та кримінального судочинства.

Для створення базису необхідна консолідація усіх можливих матеріальних та фінансових ресурсів, а для надбудови - необхідні чіткі законодавчі норми, в першу чергу новий Закон України «Про судоустрій».

В даному проєкті ми хочемо вирішити питання базису, при цьому розділяємо проблему створення належних умов судів, які розміщені у м. Львові та в районах області на два етапи. Це дає змогу оптимально залучити усі можливі організаційні, матеріальні та фінансові ресурси.

Крім того, будівництво будинку правосуддя вирішить на майбутнє проблему із забезпеченням судів належними приміщеннями незалежно від того, яким буде судоустрій України (трьох-чотирьохрівневий), статус державної судової адміністрації та виконавчої служби.

Створення належних умов в судах, розміщених в районах області на нашу думку можливе лише за рахунок державних коштів або за рахунок позик під гарантії уряду через неспроможність місцевих бюджетів міст Львівської області приймати хоча б якусь дольову участь у будівництві.

Етапом, який описується в даному проекті є вирішення питання створення належних умов здійснення правосуддя в судах, які розміщені у м.Львові, основною метою якого є об'єднання організаційних та матеріально-технічних зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інвесторів.

Основними причинами підготовки проекту будівництва Будинку правосуддя у м.Львові є:

1. Світовим банком, під час вивчення стану справ щодо забезпечення судів приміщеннями, пілотним проектом визначено Львівську область (бралось до уваги близькість кордону, юридичний потенціал області, культурні надбання, та інші соціально-економічні показники та перспективи їх розвитку);
2. Будівництво Будинку правосуддя у м.Львові принесе значні економічні, організаційні та політичні дивіденти органам місцевого самоврядування щодо організації функціонування господарки міста і області (зменшення транспортного навантаження, зняття незадоволення мешканців міста та області щодо неналежних умов організації роботи суду при зверненні громадян за захистом їхніх порушених прав; використання звільнених судами приміщень для інших потреб громади- орієнтовна вартість цих приміщень складає близько 350 млн.грн. та ін.), а також значно підвищить ефективність роботи судової гілки влади.
3. Проведення чемпіонату Європи з футболу Євро-2012, в тому числі у м.Львові.
4. Попередня згода органів місцевого самоврядування міста та області виступити учасниками дольової участі у будівництві даного будинку, а також залучити приватних інвесторів.

2. Мета та заплановані результати проекту.

Основною метою даного проекту є будівництво єдиного для усіх будинку правосуддя у м.Львові за рахунок консолідації зусиль органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, приватних інвесторів та грантів іноземних держав.

В результаті виконання даного проекту ми отримаємо будинок правосуддя, який забезпечить наступне:

I. Розподіл приміщення на блоки:

- блок залів судових засідань - доступ лише для сторін процесу;
- блок адміністративних приміщень - доступ відвідувачів вільний, з урахуванням правил внутрішнього трудового розпорядку;
- блок суддів - доступ лише за спеціальними перепустками.

2. Досягається мета опанування цінностей суддівської незалежності та неупередженості, шляхом відсутності контакту учасників судового процесу з суддею до розгляду справи у судовому засіданні.

3. Чітка організація роботи і виважений розподіл функціональних обов'язків між працівниками апарату забезпечує проходження судових справ у суді в найкоротший строк.

Організація судового процесу за зразком "модельного суду", що дасть скорочення строків відкриття провадження у справі, поліпшує якість підготовки справ до судового розгляду. Це дає можливість суддям приділяти більше часу для ознайомлення зі змінами в діючому законодавстві.

4. Формування єдиного вікна, яким керує відділ прийому. Відділ проводить прийом від громадян заяв, позовних заяв, скарг, а також здійснює прийом від відповідних установ кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення, цивільних, господарських та адміністративних справ. Для роботи у цьому відділі можна задіювати суддів, які перебувають у відставці.

5. Створення єдиного архіву закінчених провадженням справ. Ведення даної ділянки необхідно також підпорядкувати відділу прийому громадян.

6. Створення єдиного відділу інформаційного та комп'ютерно-технічного супроводу. Це дасть змогу на декілька порядків зекономити кошти, необхідні для користування мережею „Інтернет”, а використання комп'ютерної техніки (створення типових процесуальних документів в електронному вигляді) кожним суддею дозволить на 50% зменшити час, що потрібний для виготовлення рішень. При цьому створюється єдина ремонтна база комп'ютерної техніки, значно зменшується кількість осіб обслуговуючого персоналу.

7. Економію значних коштів, які витрачаються на телефонний зв'язок (буде можливість встановити внутрішній зв'язок), та пересилку справ по територіальності із суду в суд, в апеляційну інстанцію. Для прикладу: на поштову кореспонденцію з районного суду м. Львова в апеляційний і навпаки витрачається в місяць близько 4 тис.грн., тобто в рік на поштові витрати по м. Львову витрачається близько 500 тис.грн. Витрати на телефонні розмови по Львівських судах – 75 тис.грн.

8. Суттєво зекономити кадрові ресурси щодо комплектації судової міліції „Грифон”. Оскільки в теперішній час для охорони громадського порядку в судах, які розміщені у м. Львові, необхідно роту міліції, а в даному випадку достатньо буде лише взводу. При цьому не тільки зменшується кількісний склад міліції, а ще й покращується ефективність їхньої роботи.

9. Буде надано належні умови для сторін процесу, які на сьогоднішній день створити неможливо:

- кімната для вивчення справ адвокатами;
- кімната експедиції;
- бібліотека;
- буфет;
- кімната свідків;
- кімната психологічного розвантаження;
- кімната прокурора;
- кімната для вскриття підозрілої кореспонденції;
- повноцінні нарадчі кімнати з санвузлами, які б були з'єднані з залами засідань.

10. Буде створено належні умови утримання підсудних:

- кімната для конвою;
- кімната для підсудних з санвузлами, окремо для утримання жінок, малолітніх, чоловіків.

В даний час підрозділ міліції „Грифон” та департамент покарань постійно звертаються з клопотанням до обласної ради з приводу пошуку приміщення та коштів на збільшення штату та придбання транспорту. Тобто, будівництво Будинку правосуддя дасть змогу скоротити витрати на утримання цих підрозділів на декілька мільйонів гривень в рік.

Оскільки приміщення жодного суду Львівської області не відповідає вимогам здійснення правосуддя, тому важко навіть визначити порівняльну величину економії від будівництва Будинку правосуддя.

3. Орієнтовний план підготовки та реалізації проекту:

1. Проведення спільної наради за участю голови ДСА України, представника ВС України, представника МЮ України, міського голови м.Львова, голови обласної ради, голови ОДА, ТУ ДСА у Львівській області.

2. Закріплення земельної ділянки площею 3-5 гектарів. Варіантом може бути земельна ділянка на вул.Стрийській (завод „Львівприлад” або військова частина „Залізна дивізія”); північний район міста Львова; пр.В.Чорновола. Потреба в містобудівному обґрунтуванні – 25,0 тис. грн.

3. Визначення перспективного складу суддів. Згідно сьогоденних документів, загальний склад суддів в судах м.Львова складає 370 чол. Потреба в будівництві – 70 тис. кв.м. Вартість будівництва згідно нормативів 850\$ за 1 кв.м., орієнтовна вартість 300 млн.грн.

Потреба судів в приміщеннях, згідно нормативів

Апеляційний суд Львівської області –	11 тис. кв.м
Львівський апеляційний адміністративний суд –	12 тис. кв.м

Апеляційний господарський суд Львівської області –	6,5 тис. кв.м
Львівський окружний адміністративний суд -	6,5 тис. кв.м
Господарський суд Львівської області -	6,5 тис. кв.м
Галицький районний суд м.Львова -	3,0 тис. кв.м
Залізничний районний суд м.Львова -	3,0 тис. кв.м
Личаківський районний суд м.Львова -	3,0 тис. кв.м
Сихівський районний суд м.Львова -	3,0 тис. кв.м
Франківський районний суд м.Львова -	3,0 тис. кв.м
Шевченківський районний суд м.Львова -	3,0 тис. кв.м
Військовий суд Львівського гарнізону -	1,5 тис. кв.м
ТУ ДСА у Львівській області та Львівська філія Академії суддів України -	2,0 тис.кв.м
Площі необхідні для забезпечення розміщення інфраструктури (магазин, перукарня, їдальня, загальна вбиральня...)	6 тис.кв.м.

Загальна площа – **70 тис.кв.м.**

4. Згода на відчуження будівель, в яких розміщені суди:

- вул.Чоловського, 2 –	9,5 тис. кв.м – державна власність
- вул.С.Бандери, 3 –	0,9 тис. кв.м – власність громади міста
- вул.Б.Лепкого, 16 –	1,2 тис. кв.м - власність громади міста
- вул.С.Стрільців, 12 –	0,9 тис. кв.м - власність громади міста
- вул.Стецька, 13 –	1,4 тис. кв.м - власність громади міста
- вул.Ген.Чупринки, 69 –	1,2 тис. кв.м - власність громади міста
- вул.Драгоманова, 25 –	1,2 тис. кв.м - власність громади міста
- пл.Соборна, 7 –	4,6 тис. кв.м – спільна власність громад області
- вул.Личаківська, 81 –	3,6 тис. кв.м - частково державна власність та власність громади області
- вул.Личаківська, 128 –	3,0 тис. кв.м – частково державна власність та власність громади області

- вул. Саксаганського, 13 **5,6 тис. кв.м** - власність громади міста

Загальна площа – **33,0 тис.кв.м.**

Орієнтовна ринкова вартість об'єктів – 350 млн. грн..

5. Визначення варіантів фінансування будівництва. Як варіант пропонуємо наступне:

- міська рада фінансує з бюджету міста 75-80 % вартості приміщень, які є її власністю і вивільняються;
- обласна рада фінансує з бюджету міста 75-80 % вартості приміщень, які є її власністю і вивільняються;
- під цю програму з державного бюджету надається області субвенція на 30-50 % вартості будинку правосуддя. Основними мотивами надання субвенції є те, що у м. Львові розміщені суди апеляційний господарський суд та Львівський апеляційний адміністративний суд, які відповідно обслуговують 6 та 8 областей, тобто зачіпається інтерес у забезпеченні належних умов здійснення правосуддя у мешканців та у місцевих органів влади багатьох областей держави. Крім цього, у м. Львові склалась сприятлива можливість залучити до будівництва Будинку правосуддя кошти місцевих бюджетів, що значно здешевляє державну частку необхідних вкладень у будівництво будинку правосуддя.
- У будинку правосуддя потрібна баде значна інфраструктура, яка може бути профінансована з приватного капіталу. Попередньо це може складати до 10% вартості будівництва.
- Є змога залучити кошти – позику Світового банку, а також кошти від грантів. В даний час пропозиції подані ТУ ДСА представникам світового банку оцінені надзвичайно високо. Львівська область розглядається як пілотний проект. Тут можна було б розраховувати на 20-25 млн. дол. – 30 % вартості будинку.
- За рахунок частини коштів, закладених ДСА України на проведення ремонтних робіт приміщень судів, які розташовані в м. Львові. Сьогоднішня потреба в коштах на ремонт більше 20 млн. гривень, відповідно, якщо б ДСА України заклала 5-10 млн. гривень на будівництво будинку правосуддя у м. Львові це дало б змогу зекономлені кошти направити на потреби інших приміщень судів.

6. Виготовлення проекту. Орієнтовна вартість 10 млн. грн.

7. Варіант визначення розміщення судів у разі погодження нового будівництва „Будинку правосуддя”:

- вул. Чоловського, 2 – **9,5 тис. кв.м** – розміщується Львівський апеляційний адміністративний суд та Львівський окружний адміністративний суд;

- вул. Драгоманова, 25 - **1,2 тис. кв.м** - розміщується ТУ ДСА у Львівській області та Львівська філія Академії суддів України

Проводиться відселення Львівського науково-дослідного інституту судових експертиз на вул. Липинського, 56, що дасть змогу провести розширення приміщення апеляційного суду Львівської області на 600 кв.м.

Решта судів розміщується в приміщеннях, які вони займають фактично.

ДОДАТКИ

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (витяг)

Верховна Рада України № 254к/96-ВР

28.06.96

Стаття 55. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

(Частина першу статті 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод:

РКС № 9-зп 25.12.1997 (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води)

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Частина другу статті 55 Конституції України необхідно розуміти так, що кожен, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства має гарантоване державою право оскаржити в суді загальної юрисдикції рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх рішення, дія чи бездіяльність порушують або ущемлюють права і свободи громадянина України, іноземця, особи без громадянства чи перешкоджають їх здійсненню, а тому потребують правового захисту в суді.

Такі скарги підлягають безпосередньому розгляду в судах незалежно від того, що прийнятим раніше законом міг бути встановлений інший порядок їх розгляду (оскарження до органу, посадової особи вищого рівня по відношенню до того органу і посадової особи, що прийняли рішення, вчинили дії або допустили бездіяльність).

Подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду:

РКС № 6-зп 25.11.1997 справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи)

Стаття 59. Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

(Положення частини першої статті 59 Конституції України про те, що "кожен є вільним у виборі захисника своїх прав", в аспекті конституційного звернення громадянина Солдатова Г.І. треба розуміти як конституційне право підозрюваного, обвинуваченого і підсудного при захисті від обвинувачення та особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, з метою отримання правової допомоги вибрати захисником своїх прав особу, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

Положення частини другої статті 59 Конституції України про те, що "для забезпечення права на захист від обвинувачення... в Україні діє адвокатура", треба розуміти як одну із конституційних гарантій, що надає підозрюваному, обвинуваченому і підсудному можливість реалізувати своє право вільно вибрати захисником у кримінальному судочинстві адвоката - особу, яка має право на заняття адвокатською діяльністю:

(РКС № 13-рп/2000 16.11.2000 справа про право вільного вибору захисника)

Стаття 124. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

(Положення частини другої статті 124 Конституції України щодо поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, в аспекті конституційного звернення необхідно розуміти так, що право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами. Встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист.

(РКС № 15-рп/2002 09.07.2002 справа про досудове врегулювання спорів)

Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України.

Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди.

Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

ЗАКОН УКРАЇНИ **Про судоустрій України** **(витяг)**

Верховна Рада України № 3018-III

07.02.02

Стаття 1. Судова влада

1. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи судової влади здійснюють свої повноваження виключно на підставах, у межах та порядку, передбачених Конституцією України та законами.

2. Судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

3. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Стаття 2. Завдання суду

Суд, здійснюючи правосуддя, на засадах верховенства права забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Стаття 3. Судова система України

1. Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України.

2. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

3. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією України та законами.

Стаття 6. Право на судовий захист

1. Усім суб'єктам правовідносин гарантується захист їх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом, утвореним відповідно до закону.

2. Для забезпечення всебічного, повного та об'єктивного розгляду справ, законності судових рішень в Україні діють суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій.

3. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом. Угоди про відмову у зверненні за захистом до суду є недійсними.

4. Ніхто не може бути позбавлений права на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якого рівня.

5. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні правом на судовий захист нарівні з громадянами та юридичними особами України.

Стаття 8. Правова допомога при вирішенні справ у судах

1. Кожен має право користуватися правовою допомогою при вирішенні його справи в суді.

2. Для надання правової допомоги при вирішенні справ у судах в Україні діє адвокатура. У випадках, передбачених законом, правову допомогу надають також інші особи. Порядок та умови надання правової допомоги визначаються законом. У випадках, передбачених законом, правова допомога надається безоплатно.

Стаття 9. Гласність судового процесу

1. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації щодо результатів розгляду його судової справи.

2. Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, передбачених процесуальним законом. Учасники судового розгляду та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, мають право робити письмові нотатки. Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, теле-, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслявання судового засідання допускаються з дозволу суду, в порядку, встановленому процесуальним законом.

Стаття 18. Види судів загальної юрисдикції

1. Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується за принципами територіальності і спеціалізації.

2. Систему судів загальної юрисдикції складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Касаційний суд України;
(пункт втратив чинність, як такий, що визнаний неконституційним:
РКС № 20-рп/2003 11.12.2003)
- 4) вищі спеціалізовані суди;
- 5) Верховний Суд України.

3. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі спеціалізовані суди.

ІНСТРУКЦІЯ з діловодства в місцевому загальному суді (витяг)

Затверджено Наказом
Державної судової адміністрації
України від 27.06.2006 N 68

1.9. Приймання громадян у суді здійснюється згідно з законодавством України про звернення громадян та відповідними Правилами внутрішнього розпорядку суду, які затверджуються наказом голови суду.

Ознайомлення з матеріалами судових справ здійснюється протягом усього робочого дня апарату суду.

Графік приймання громадян (крім осіб, зазначених у пункті 23.2 Інструкції) і Правила внутрішнього розпорядку суду вивішуються в суді на спеціально пристосованому стенді (дошці оголошень суду). На цьому ж стенді повинна бути вивішена інша корисна для громадян інформація (списки справ, призначених до розгляду в суді, оголошення про надходження касаційних скарг і касаційних подань прокурора, зразки заяв про видачу копій судових документів, про надання дозволу на побачення з особами, які тримаються під вартою і рахуються за судом, витяги з нормативно правових актів, що встановлюють розміри сплати відповідних платежів, тощо).

З метою створення оптимальних умов для реалізації громадянами своїх законних прав та інтересів, приймання громадян у суді здійснюється відповідним працівником апарату суду, який визначається наказом голови суду.

Особисте приймання громадян з питань роботи суду також здійснюється головою суду або його заступниками.

3.14. Після реєстрації всі справи і матеріали, що підлягають розгляду відповідно до процесуального законодавства, передаються суддям у порядку черговості з урахуванням їх спеціалізації та розрахункових норм часу, необхідного для розгляду справ, і поправочних до них коефіцієнтів.

Спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ запроваджується наказом голови суду.

Навантаження суддів визначається відповідно до розрахункових норм часу, необхідного для розгляду справ, і поправочних до них коефіцієнтів, що затверджуються Радою суддів України.

Рекомендація № R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя

Прийнята Комітетом міністрів 14 травня 1981 року

Комітет міністрів, відповідно до положень статті 15 в Статуту Ради Європи, враховуючи, що право на доступ до правосуддя і справедливого розгляду судом, гарантоване статтею 6 Європейської конвенції з прав людини, є однією з основних ознак будь-якого демократичного суспільства;

враховуючи, що судочинство нерідко носить настільки складний, тривалий і дорогий характер, що приватні особи, що особливо знаходяться в економічно несприятливому положенні, зазнають труднощі в здійсненні своїх прав в державах-членах; враховуючи, що ефективна система юридичної допомоги і юридичних консультацій, як передбачено резолюцією (78) 8 Комітету міністрів, може внести значний внесок в усунення таких перешкод;

враховуючи, разом з тим, що бажано також вжити всіх необхідних заходів по спрощенню процедури у всіх можливих випадках в цілях полегшення доступу приватних осіб до судів, при одночасному дотриманні належного порядку відправлення правосуддя;

враховуючи, що для полегшення доступу до правосуддя бажано спростити судові документи, рекомендує урядам держав-членів прийняти або посилити, залежно від обставин, всі заходи, які вони визнають необхідними, з метою поступової реалізації принципів, викладених в додатку до даної рекомендації.

Додаток до рекомендації № R (81) 7

ПРИНЦИПИ Державам-членам слід вжити всіх необхідних заходів, щоб інформувати громадян про засоби захисту своїх прав в суді, а також спростити, прискорити і здешевити судовий розгляд по цивільних, торгових, адміністративних, соціальних або податкових справах. З цією метою державам-членам слід враховувати, зокрема, нижчевикладені принципи.

A. Інформування громадськості

1. Слід вжити належних заходів по інформуванню громадськості про місце знаходження і компетенції судів, а також про порядок звернення до суду або ж захисту своїх інтересів в судовому розгляді.
2. Необхідно, щоб інформація загального характеру могла бути отримана або в самих судах, або в іншій компетентній службі або органі з наступних питань: — процесуальні норми, за умови, що дана інформація не містить юридичних порад по суті справи; — порядок звернення до суду і сторони, протягом яких таке звернення можливе, а також процесуальні вимоги і необхідні в зв'язку з цим документи; — засоби виконання рішення суду і, по можливості, витрати по його виконанню.

B. Спрощення

3. Слід вжити заходів по полегшенню або заохоченню, де це доречно, примирення сторін або дружнього врегулювання спору до початку провадження або ж в ході розгляду.
4. Жодна із сторін не повинна бути позбавлена можливості користуватися послугами адвоката. Слід уникати обов'язкового звернення будь-якої із сторін до послуг декількох адвокатів з одного і того ж спору, коли участь декількох адвокатів не є необхідною. В тих випадках, коли через характер спору в цілях полегшення доступу громадян до правосуддя б було доцільне, щоб вони самі виклали свою справу в суді, участь адвоката не повинна бути обов'язковою.
5. Державам слід вжити заходів, щоб всі процесуальні дії носили простий характер, мова, що використовується, була зрозуміла публіці, а судові рішення були зрозумілі сторонам.

6. Коли одна із сторін процесу не володіє достатнім знанням мови, на якій ведеться судочинство, держава повинна звернути особливу увагу на проблему усного і письмового перекладу і забезпечити, щоб неімущі і малоімущі особи не знаходилися в несприятливому становищі з погляду доступу до суду або участі в судовому процесі через їх нездатність говорити або розуміти мову що використовується в суді .
7. Слід вжити заходів, з тим щоб число експертів, призначених для участі в суді самим судом або ж на прохання сторін, було якомога більш обмеженим.

С. Пришвидження розгляду справ

8. Слід вжити всіх можливих заходів по максимальному скороченню строків ухвалення рішень. З цією метою слід скасувати застарілі і такі, що не мали практичного значення процедури, надати судам достатній персонал, полегшити їх ефективну роботу і розробити механізми, що дозволяють контролювати хід розгляду справи з самого його початку.
9. Слід розробити заходи відносно неопротестованих або безперечних позовних вимог, з тим щоб остаточне рішення виносилося швидко, без непотрібних формальностей, особистих явок в суд або зайвих витрат.
10. З тим щоб право оскарження не використовувалося несумлінно або для отримання відстрочення, слід звернути особливу увагу на можливість тимчасового виконання рішень, по яких можливо оскарження, а також на банківський відсоток, виплачуваний по присудженій судом сумі до виконання рішення.

Д. Судові витрати

11. Прийняття справи до судового провадження не повинне обумовлюватися сплатою стороною державі якої-небудь грошової суми, розміри якої нерозумні стосовно даної справи.
12. В тій мірі, в якій судові витрати є явною перешкодою для доступу до правосуддя, їх слід, по можливості, скоротити або анулювати. Слід переглянути систему судових витрат з погляду її спрощення.
13. Особливу увагу слідуде приділити питанню гонорарів адвокатів і експертів, оскільки вони є перешкодою для доступу до правосуддя. Необхідно забезпечити ту або іншу форму контролю за розміром цих гонорарів.
14. За винятком особливих обставин, сторона, що виграла справу, повинна у принципі одержувати від сторони, що програла, відшкодування витрат і витрат, включаючи гонорари адвокатів, які вона обгрунтовано понесла у зв'язку з розглядом.

Е. Особливі процедури

15. Для спорів по позовних вимогах на незначну суму повинна бути встановлений процедура, що дозволяє сторонам звернутися до суду, не несучи витрат, невідповідних грошовій сумі, що є предметом спору. З цією метою було можливо б передбачити спрощене судочинство, уникати непотрібних судових засідань і обмежити право оскарження.
16. Державам слід забезпечувати, щоб судовий розгляд у справах сімейного права був швидким, недорогим і таким, що поважає особистісний характер даних спорів. Судові дебати по цих спорах повинні, по можливості, носити неpubлічний характер.

СХВАЛЕНО
Указом Президента України
від 10 травня 2006 року №361/2006

КОНЦЕПЦІЯ
вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні
відповідно до європейських стандартів
(витяг)

Розділ I. Мета та завдання Концепції

Метою Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (далі – Концепція) є забезпечення становлення в Україні судівництва як єдиної системи судового устрою та судочинства, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і гарантує право особи на справедливий суд.

На даний час українські суди ще не стали дієвим інститутом захисту прав людини, рівень довіри до них з боку суспільства лишається вкрай низьким. Головними причинами такого стану є:

2. Невідповідність системи судів загальної юрисдикції вимогам Конституції України, видам та стадіям судочинства.

Існуюча система судів загальної юрисдикції не повною мірою відповідає конституційним засадам організації правосуддя. Нераціональна побудова системи судових установ та розподіл між ними юрисдикції нерідко спричиняють розгляд спору різними судами одного рівня та несправедливе

обмеження права на оскарження судових рішень в окремих категоріях справ. Дотепер не завершено формування цілісної системи адміністративних судів, обов'язком яких є захист прав і свобод особи в її відносинах із суб'єктами владних повноважень.

4. Перевантаженість судів та недостатня прозорість їх діяльності.

Через недосконалість судових процедур, а також не завжди виправдане розширення компетенції судів, зокрема щодо розгляду питань про так звані адміністративні правопорушення, судді не мають можливості своєчасно і якісно розглядати справи.

Нерідко суди повертають позовні заяви необґрунтовано, судді зволікають з розглядом справ та ухвалюють судові рішення поза межами розумних строків. Не розроблено чіткого механізму відповідальності судів за тяганину під час розгляду справ, а також суддів за некваліфіковане здійснення суддівських функцій. Нераціонально розподілено штатнсуддівські посади між судами, що є причиною перевантаження одних судів і недовантаженості інших.

Відсутність ефективної системи правової допомоги, зокрема безоплатної для малозабезпечених, істотно перешкоджає доступу до правосуддя. Інформація про порядок звернення особи до суду є недостатньо відкритою, часом незрозумілою. Тексти судових рішень переважно є недоступними для осіб, які не були залучені до справи, але інтересів яких рішення

безпосередньо стосуються. Рішення судів нижчого рівня практично не публікуються. Через брак приміщень для проведення судових засідань судді часто розглядають справи в робочих кабінетах, має місце практика здійснення судочинства з порушенням принципів відкритості (публічності) судового процесу, не забезпечено повсюдно повної фіксації судового процесу технічними засобами.

Недостатнє фінансування судової влади.

Усталилася практика визначення в Державному бюджеті України видатків на утримання судової влади, які є значно меншими від необхідних для забезпечення реальних потреб судів, особливо тих, що пов'язані зі здійсненням правосуддя. Державне мито, яке сплачується за звернення до суду, не спрямовується безпосередньо на потреби судів. Здебільшого його розмір є надто низьким. Незважаючи на те, що роль і функції судів та навантаження на них радикально змінилися, методика визначення щорічних видатків на їх утримання не зазнала істотних змін.

Розділ II. Завдання дальшого розвитку правосуддя Дальший розвиток правосуддя в Україні має бути спрямований на утвердження верховенства права через забезпечення:

доступності правосуддя;

справедливої судової процедури;

незалежності, безсторонності та професіоналізму суддів;

юридичної визначеності, однаковості судової практики і відкритості судових рішень;

ефективності судового захисту.

1. Доступність правосуддя

Вільний доступ до правосуддя є конституційним правом особи і основою справедливого судочинства.

Принцип вільного доступу до правосуддя передбачає обов'язок судів не відмовляти у розгляді справ компетентної юрисдикції з метою захисту порушеного права, свобод та інтересів особи, територіально зручне місцезнаходження судів, наявність достатньої кількості судів і суддів на території України.

Судові витрати, які несе особа, не повинні бути перешкодою для судового захисту її прав. Отже, вимогу про доступність правосуддя буде додержано лише тоді, коли буде створено ефективну систему надання правової допомоги, особливо малозабезпеченим.

Однією з важливих умов доступності правосуддя є поінформованість особи про організацію і порядок діяльності судів; правосуддя не стане доступним, якщо система судів лишатиметься для особи складною та незрозумілою щодо визначення компетентного суду для вирішення її справи. Водночас доступність до правосуддя не виключає можливості для особи вирішити свій спір у позасудовому порядку. Держава повинна сприяти розвитку таких недержавних інституцій, як третейські суди, посередники (медіатори) тощо, які допомагають залагодити спір, не доводячи його до суду.

5. Ефективність судового захисту Вирішення справи в суді без невинуватого і необгрунтованого зволікання є запорукою ефективного захисту особою своїх прав. У той самий час судовий захист, як і діяльність суду, не може вважатися дієвим, якщо судові рішення не виконуються або виконуються неналежним чином і без контролю суду за їх виконанням.

2. Територіальну організацію місцевих та апеляційних судів не потрібно жорстко прив'язувати до адміністративно-територіального поділу, а слід визначати, виходячи з об'єктивних критеріїв,

спрямовуючи на забезпечення наближеності місцевих і апеляційних судів до людини та водночас незалежності суддів від місцевої влади. Юрисдикцію кожного суду одного рівня доцільно поширити на територію з приблизно однаковою чисельністю населення, місцезнаходження суду необхідно визначати з урахуванням транспортних зв'язків, у найменуванні місцевих та апеляційних судів слід використовувати назву населеного пункту за їх місцезнаходженням.

Оптимальне поєднання критеріїв доступності судів і незалежності суддів породжує необхідність запровадження дворівневої структури місцевих судів. На першому, найбільш наближеному до людей рівні – район чи місто – діють місцеві суди, які вирішують у першій інстанції цивільні, нескладні кримінальні та адміністративні справи відповідно до спеціалізації суддів. Організація судів не повинна залежати від організації місцевого самоврядування. В разі утворення кількох судів у містах із районним поділом недоцільно прив'язувати юрисдикцію цих судів до території району, оскільки рішення органу місцевого самоврядування про реорганізацію районів змушуватиме змінювати кількість таких судів, навіть за відсутності об'єктивної потреби в цьому. У місті з районним поділом можуть бути утворені дільничні суди з визначенням територіальних меж їх юрисдикції. Для другого рівня організації місцевих загальних судів слід утворити (шляхом виокремлення з існуючих загальних апеляційних судів) окружні кримінальні суди для розгляду кримінальних справ, які на даний час підсудні апеляційним судам як судам першої інстанції, та інших категорій складних кримінальних справ. У цих судах повинен функціонувати суд присяжних. Реалізація цього підходу забезпечить більш професійне здійснення правосуддя у кримінальних справах внаслідок поглиблення спеціалізації судів, а також позбавить апеляційні загальні суди не властивих їм функцій суду першої інстанції. За таких обставин відпаде потреба в існуванні Апеляційного суду України, що, зокрема, дозволить уникнути значних витрат на конвоювання підсудних, яких тримають під вартою, та витрат, пов'язаних із викликом учасників кримінального судочинства. Утворення окружних кримінальних судів стане першим кроком до створення системи спеціалізованих кримінальних судів. Місцеві спеціалізовані суди доцільно утворювати в межах області або її частини. Ці суди мають бути здатними забезпечити оперативне, кваліфіковане та неупереджене вирішення у першій інстанції складних справ, зокрема тих, у яких високою є ймовірність тиску на суддів. Апеляційні суди мають діяти або в межах території однієї області, або в межах частини території однієї області, або в межах території кількох областей – залежно від потреб у кожному виді судочинства. Кількість посад суддів у місцевих та апеляційних судах доцільно визначати на основі розрахунку середньої кількості судових справ, яка припадає на відповідну територію, поділеної на норматив навантаження на одного суддю. Норматив навантаження має залежати від кількості судових справ, правильному вирішенню яких суддя може приділити достатню увагу.

5. У сфері розвитку адміністративної юстиції першочерговим кроком має стати завершення формування системи адміністративних судів, вищим судовим органом яких є Вищий адміністративний суд України. Необхідно прискорити утворення апеляційних адміністративних судів та окружних адміністративних судів, зокрема забезпечити їх належними приміщеннями, а також призначити та обрати суддів до їхнього складу. З метою забезпечення незалежності суддів від впливу місцевої влади територіальна юрисдикція цих судів не повинна бути жорстко прив'язаною до адміністративно-територіального устрою. Окружні адміністративні суди необхідно утворити в межах території області або частини її території з урахуванням чисельності населення та транспортних зв'язків. Виходячи з особливостей предмета адміністративної юрисдикції, законом мають бути встановлені спеціальні вимоги до кандидатів на посаду судді адміністративного суду.

6. У майбутньому на основі загальних судів необхідно окремо утворити кримінальні суди, а на основі загальних та господарських судів – цивільні суди. Таким чином, систему судів загальної юрисдикції складатимуть: цивільні, кримінальні та адміністративні суди. Цивільні суди розв'язуватимуть усі приватноправові спори за правилами цивільного судочинства; адміністративні суди в порядку адміністративного судочинства – публічно-правові спори, крім

справ конституційної та кримінальної юрисдикції; кримінальні суди – справи про кримінальні правопорушення за правилами кримінального судочинства. Найдоступніші для населення місцеві суди районного (міського) рівня й надалі розглядатимуть цивільні, нескладні адміністративні та кримінальні справи.

Розділ IX. Забезпечення діяльності судів

2. Необхідно поліпшити фінансування судової влади, зокрема, затвердити нормативи фінансового забезпечення судів, кваліфікаційних комісій суддів, органів суддівського самоврядування. Слід передбачити механізм, за яким на основі нормативів відповідні головні розпорядники коштів мають щороку розробляти пропозиції (бюджетні запити) щодо фінансування судової влади, які належить включати до проекту закону про Державний бюджет України; в разі незгоди з такими пропозиціями Кабінет Міністрів України разом із проектом закону про Державний бюджет України подаватиме до парламенту свої вмотивовані зауваження. З метою забезпечення цільового витрачання коштів перелік бюджетних програм, за якими фінансується судова влада, необхідно деталізувати.

Джерела фінансування видатків на здійснення правосуддя мають бути закріплені законодавчо. Поліпшенню фінансування судів сприятиме заміна державного мита за звернення до суду на судовий збір, надходження від якого спрямовуватимуться на забезпечення потреб судової влади. Розмір судового збору має бути зумовлений видом і складністю судової справи; в адміністративному судочинстві він повинен бути меншим, ніж у цивільному. Запровадження судового збору дасть змогу відмовитися від оплати сторонами витрат на інформаційно-технічне обслуговування судового процесу.

3. Одним із пріоритетів діяльності державної судової адміністрації є здійснення комп'ютеризації в судах, що забезпечить поступовий перехід від паперового до електронного діловодства. Необхідно завершити процес обладнання судів технічними засобами фіксації процесу, а також створити єдину судову інформаційну мережу, яка міститиме, зокрема, правову базу даних, бланки судової документації, базу даних судової практики (державний реєстр судових рішень), електронну бібліотеку. Згодом у судах мають бути створені електронні архіви судових справ, де зберігатиметься документація у справі, результати фіксації судового процесу з наступним об'єднанням їх в єдину мережу з наданням доступу учасникам процесу до матеріалів їхніх справ через Інтернет.

Розділ X. Суміжні інститути Повноцінна судова реформа неможлива без реформування та розвитку інститутів, які безпосередньо пов'язані з реалізацією права на судовий захист. 1. Доступність правосуддя вимагає створення ефективного механізму надання правової (юридичної) допомоги. Держава має гарантувати малозабезпеченим особам юридичну допомогу не лише у кримінальних, а й у цивільних та адміністративних справах, принаймні, коли йдеться про захист найважливіших прав людини. Держава повинна сформувати систему правової допомоги, що надається за рахунок коштів державного бюджету. Для забезпечення якісної юридичної допомоги необхідно чіткіше розмежувати статус адвоката та статус інших представників у судовому процесі. До здійснення функції захисника у кримінальному процесі потрібно допускати лише адвокатів. Варто передбачити відповідальність за надання неякісної юридичної допомоги. Необхідно виробити механізми залучення перекладачів і спеціалістів до судового процесу (швидкий виклик до суду, гарантована та належна оплата їхніх послуг тощо), що забезпечить ефективну взаємодію з відповідними установами та фахівцями. Державна судова адміністрація спільно з органами місцевого самоврядування повинна організувати інформаційні центри для безоплатного (або за помірну плату) доступу членів відповідних територіальних громад до правових баз даних, надання консультацій з питань судового процесу, стандартизованих бланків заяв, скарг, клопотань до суду, допомоги в їх заповненні, іншої інформації, необхідної для звернення до суду.

ІНСТРУКЦІЯ ІНТЕРВ'ЮЄРОВІ №1

АНКЕТИ ДЛЯ СУДЦІВ

Шановні волонтери!

Щиро дякуємо Вам за бажання допомогти нашій організації в проведенні моніторингу доступності суду який реалізується РГБ Фонд „Право і Демократія” за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Перед початком опитування уважно прочитайте дану інструкцію, вивчіть основні вимоги і рекомендації, які є обов'язковими при роботі.

Насамперед Ви повинні представитись («Я називаюсь П.І.Б., я представляю громадську організацію Регіональний громадський Фонд „Право і Демократія”), повідомити, що в рамках проекту „Моніторинг доступності суду” проводиться інтерв'ювання, та попросити згоди на проведення інтерв'ю. Для кожного інтерв'юера обов'язковою є наявність при собі посвідчення особи, котре на вимогу респондента слід пред'явити. Перед початком розмови Ви повинні повідомити респондента, що дані, отримані в ході дослідження, є конфіденційними і будуть використовуватись лише в узагальненому вигляді з метою відтворення цілісної картини системи доступності суду на даному етапі її існування.

Пам'ятайте, що анкету заповнюєте Ви особисто, задаючи питання респондентові і позначаючи відповіді в анкеті.

Питання, поставлені в анкетах, є продуманими, тому не варто їх перефразувати.

Усі зауваження фіксуйте на спеціально заготовленому бланку. Після закінчення інтерв'ю ви повинні показати заповнений опитувальник респондентові і отримати усне підтвердження правильності відповідей. **Обов'язково записуйте всі зауваження, котрі виникають у респондентів. Якщо ж респондент виявить бажання самостійно заповнити анкету, він повинен це зробити у вашій присутності.**

Намагайтесь оформити анкету чітко та акуратно, для того щоб полегшити роботу при аналізі результатів.

Нагадуємо: Ви повинні утриматися від провокацій і діяти лише в межах, дозволених Законом!

Необхідно зафіксувати всі зауваження, які виникли у Вас при проведенні інтерв'ю у суді; пам'ятайте, що нас цікавить і Ваша думка.

Бажаємо успіху!

Громадський фонд "Право і Демократія"

Будемо вдячні за Ваші

відгуки та пропозиції;

АНКЕТА

(Для суддів)

1. На Вашу думку, чи існує реальна можливість доступності до суду у громадян в Україні?

1) так

2) ні

3) частково

2. На Вашу думку, існує фактична можливість доступності до суду в Україні у іноземців?

1) так

2) ні

3) частково

Якщо ні то чому?

3. На Вашу думку, чи мають можливість громадяни реалізовувати своє право звернення до суду для захисту своїх прав і свобод без правової допомоги?

1) так

2) ні

Якщо ні то чому?

4. На Вашу думку, чи організація судової влади на сучасному етапі в Україні відповідає вимогам доступності суду?

1) так

2) ні

3) частково

5. На Вашу думку, чи сприятиме збільшення кількості суддів забезпеченню доступності суду (у суді першої інстанції)?

1) так

2) ні

3) частково

6. Чи вважаєте ви за потрібне ввести щомісячне навантаження на одного суддю місцевого суду?

1) так

2) ні

3) частково

7. Як Ви вважаєте, чи існуюча організація роботи вашого суду (порядок прийому заяв, діловодство, інше) сприяє доступності громадян до вашого суду?

1) так

2) ні

3) частково

8. На Вашу думку, чи залежить територіальна наближеність суду, відкритість інформації про порядок його роботи та процедури звернення до суду доступності суду?

1) так

2) ні

3) частково

9. Чи вважаєте Ви, що розмір судових витрат перешкоджає доступу громадян до суду?

1) так

2) ні

3) частково

10. На Вашу думку, чи є реальною перешкодою доступності суду співпадіння годин роботи суду та години роботи більшості громадян?

1) так

2) ні

3) частково

11. Чи вважаєте, Ви, що спеціалізація судів і фактична спеціалізація суддів позитивно впливає на забезпечення доступності суду?

1) так

2) ні

3) частково

12. Чи є перешкодою (психологічного характеру) для громадян недодержання судами принципу розгляду справ в розумні строки?

1) так

2) ні

3) частково

13. Чи висвітлення інформації у ЗМІ про діяльність суду сприяє підвищенню рівня довіри громадян до суду?

1) так

2) ні

3) інше

Ваш коментар до запитань анкети:

ІНСТРУКЦІЯ ІНТЕРВ'ЮЄРОВІ №2

Карта спостереження

Пам'ятайте, що спостереження приміщення суду Ви проводите в якості пересічного відвідувача. Тому рекомендується перед початком роботи детально вивчити Карту, а під час огляду робити помітки в чернетці. Карту спостереження слід заповнювати якнайшвидше після того, як Ви покинули приміщення суду. При , необхідності, для максимально якісного заповнення Карти, Ви повинні повторити спостереження. Не варто, провокувати охорону, суддів чи працівників суду: Ви повинні поводити себе тактовно.

Перед, початком роботи Вам слід відвідати приміщення суду в одязі неділового стилю з метою вивчення реакції поліції і працівників суду.

Визначаючи стан приміщення, Ви повинні звернути увагу на санітарний стан, стан стін, стелі, підлоги, вікон. Якщо Ви зауважили розбиті вікна, тріщини на стінах тощо, стан будівлі зазначається як аварійний. При цьому Вам слід зазначити ознаки аварійності будинку.

Якщо під час входу до суду Вас попросили посвідчення особи, зафіксуйте це в Kartі. Якщо Ви проводите спостереження вдвох, один із спостерігачів повинен показати посвідчення (паспорт, студентський квиток, водійські права тощо), в той час як інший може засвідчити відсутність таких документів. Якщо охорона при вході до суду запитує про Вашу мету, придумайте легенду, проте зафіксуйте це у Kartі. Пам'ятайте, що охорона не може заборонити Вам зайти до приміщення суду, тому повідомте про вищезгадані порушення Вашого місцевого координатора для розробки подальшого плану дій.

На стендах повинна міститися уся інформація по відповідях на запитання № 4.

В день спостереження після відвідання суду зателефонуйте до канцелярії та запитайте про час розгляду справи, інформація про яку містилася на стенді.

Якщо в суді більше одного залу засідань, слід оглянути один.

До питання № 9: об'єктивними причинами є відсутність вільних місць у залі, непристойна поведінка, громадян, котрі мають намір увійти до залу суду тощо.

Спробуйте включити диктофон під час засідання. Якщо після цього у судді, охоронця, секретаря тощо з'являться зауваження, виконайте їхнє прохання, проте зафіксуйте інцидент у Карті. Нагадуємо: Ви повинні утриматися від провокацій і діяти лише в межах, дозволених Законом!

Намагайтесь зафіксувати всі зауваження, які виникли у Вас при огляді приміщення суду; пам'ятайте, що нас цікавить і Ваша думка.

Бажаємо успіху!

Громадський фонд "Право і Демократія"

КАРТА СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Карта спостереження волонтера _____

Дата спостереження «__» _____ 2007р.

I. Загальна частина

1. Назва суду

1.1 Чи є при вході в приміщення табличка із зазначенням назви установи?

1. Так 2. Ні

1.2 Чи є при вході в приміщення зазначена адреса установи?

1. Так 2. Ні

2. Чи є охорона при вході до суду?

1. Так 2. Ні

3. Чи вимагається посвідчення особи для входу до суду?

1. Так 2. Ні

4. Чи наявна інформація у приміщенні суду про:

4.1 про розгляд справ:

	1. Так	2. Ні
4.1.1 режим роботи суду		
4.1.2 переліку справ призначених для розгляду		

4.1.3 зал засідання по кожній справі		
4.1.3 час розгляду справи		
4.1.4 прізвище судді котрий розглядатиме справу		
4.1.5 час розгляду справи		

4.2 інформація про розташування служб:

	1. Так	2. Ні
4.2.1 поверх		
4.2.2 кабінет		
4.2.3 години		
4.2.4 таблички на дверях		

4.3 методична інформація

	1. Так	2. Ні
4.3.1 зразки заяв		
4.3.2 перелік документів для заяви		
4.3.3 банківські реквізити по сплаті державного мита		
4.3.4 банківські реквізити по сплаті мита за інформаційні послуги		

5. Умови отримання інформації:

5.1. Розміщення стендів

- Зручне з достатнім освітленням
- Зручне з недостатнім освітленням
- Незручне

6. Кількість залів засідань в приміщенні суду _____

II. Перед залом засідань

7. Наявність перед залом:

- Черги
- Стільців
- Охорони

8. Чи перешкоджає охорона зайти в зал:

1. Так 2. Ні

8.1. Якщо так то чому:

1. з об'єктивних причин
2. без об'єктивних причин

9. Чи вимагається щось для того, щоб зайти в зал суду, що саме?

10. Чи можна користуватися диктофонами в залі суду?

1. Так 2. Ні

регіональний громадський фонд “Право і Демократія”

Львів, пр. Крива Липа, 6 тел/факс 380+322+971932 www.fond.lviv.ua
р/р 260061835 МФО 325570 АППБ “Аваль” ЗКПО 23957686

Доброго Дня! Регіональний Громадський Фонд «Право і Демократія» за сприяння Агенції США з міжнародного розвитку (USAID) реалізовує проект «Моніторинг доступності суду», метою якого є оцінка доступності суду в Україні та визначення основних факторів які впливають на доступність суду для громадян, напрацювати пропозиції ефективнішого функціонування судової влади

.Запрошуємо Вас долучитися до нашого проекту!

***Щиро вдячні за співпрацю Фонд
«Право і Демократія»!!!***

Усі дані, отримані в ході дослідження, є конфіденційними і будуть використовуватись лише в узагальненому вигляді з метою відтворення цілісної картини системи судустрою на даному етапі і її вдосконалення та покращення умов праці суддів і працівників суду.

СИСТЕМА СУДІВ ЗГІДНО ДІЮЧОГО ЗАКОНУ “ПРО СУДОУСТРІЙ УКРАЇНИ”

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ
 Пленум Верховного Суду України
 (конституційні повноваження, рекомендаційні роз’яснення законодавства)
Судові палати у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах та Військова колегія
 (касація, повторна касація)

Спеціалізовані суди

Вищі спеціалізовані суди - касація

Загальні суди

Вищий господарський суд України

Вищий адміністративний суд України

Апеляційні господарські суди

Апеляційні адміністративні суди

Господарські суди областей

Окружні адміністративні суди

Апеляційні суди – апеляція, I інстанція

Апеляційні загальні суди	
Судова палата у цивільних справах	Судова палата у кримінальних

Апеляційні військові суди регіонів та ВМС
Апеляція судових рішень військових судів гарнізонів

Місцеві суди - I інстанція

Місцеві загальні суди	
Розгляд цивільних, кримінальних, адміністративних справ і справ про адміністративні правопорушення	

Військові суди гарнізонів
Розгляд цивільних, кримінальних справ і адміністративних справ

----- суди, частково утворенні

**НАШІ ДРУЗІ ТА ПАРТНЕРИ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ В УСПІШНІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОЕКТУ: «МОНІТОРИНГ ДОСТУПНОСТІ СУДУ»**

Проект USAID «Україна: Верховенство права»

Девід Вон – керівник проекту;

Юлія Седик – радник з питань права та громадянського суспільства;

Академія суддів України, Львівське територіальне відділення:

Слюсар Людмила – директор

Територіальне управління державної судової адміністрації України у Львівській області :

Микитишин Анатолій – заступник начальника;

Канас Наталя – начальник судового відділу і статистики;

Члени Фонду «Право і Демократія»:

Тимчій Остап – моніторинговий координатор проекту «Моніторинг доступності суду»;

Шмагло Катерина – координатор по роботі з ВНЗ, та набором волонтерів проекту «Моніторинг доступності суду»;

Дух Ганна – виконавчий директор фонду «Право і Демократія»;

Волонтери Фонду «Право і Демократія», які приймали активну участь у проекті «Моніторинг доступності суду»:

Солтис Богдан

Грох Олег

Стрихалюк Андрій

Яремко Володимир

